

KİŞİLİK
KİŞİLİK VE BENLİK
KİŞİLİK TEORİLERİ VE TİP SINIFLAMASI
BEŞ BÜYÜK KİŞİLİK MODELİ
KİŞİLİK BOZUKLUKLARI
NORMAL DIŞI DAVRANIŞLAR

KİŞİLİK KAVRAMI VE TANIMI

- Uzmanlarca üzerinde anlaşma sağlanmış tek bir kişilik tanımı yoktur ancak, bireyin bütün özelliklerini yansıtan bir kavramdır;
- ✓ Bireyin yaşam biçimi, bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, onu diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış ilişki biçimi,
- ✓ Bireyin zihinsel, bedensel ve ruhsal özelliklerinin oluşturduğu, o bireye özgün ve sentezlenmiş biçimi,
- ✓ Bireyin zihinsel ve bedensel özelliklerinde görülen farklılıkları ve bu farklılıkların davranış ve düşünceye yansıyan, ölçülebilir kısmı,
- ✓ Bireyin değişmeyen ve tutarlı olan özelliklerinin tümü,
- ✓ **Bireyin duygu, düşünce ve davranışlarındaki benzerlik ve farklılıkları oluşturan özellikler bütünü,**

KİŞİLİĞİN ÜÇ TEMEL NİTELİĞİ

- ✓ **Benzersizlik ve Kendine Özgülük;** Bireyin davranış ve tutumlarının ve diğer kişilik özelliklerinin, başkalarından farklı oluşu,
 - ✓ **Tutarlılık;** Bireyin farklı ortam ve durumlarda benzer davranışlarda bulunması,
 - ✓ **Değişmezlik ya da Durağanlık;** Bireyin kişiliği, bazı koşullarda küçük değişiklikler gösterse bile, genellikle her koşulda tutarlı ve benzer biçimde ortaya çıkmakta, uzun dönemde durağan bir nitelik göstermektedir,
- **Kişiliğin, bireyin kendine özgü olan ve başkalarından ayırt ettiren uyum özellikleri vardır. Bu özellikler, bireyin bilişsel değerlendirmelerine dayanarak iç ve dış dünya'ya uyum için geliştirdiği duyuş, düşünüş ve davranış örüntülerinden oluşur.**

KİŞİLİĞİN ORTAK ÖZELLİKLERİ

- ✓ Kişilik, biyolojik, fizyolojik, sosyal ve çevresel özelliklerin bileşimidir. Kişiliğin gelişmesinde doğumdan itibaren geçirdiği dönemlerin önemli payı vardır.
- ✓ Kişilik, insanın gizilgüçleri(kalıtım) ile yaşadığı çevre değişkenleri arasındaki etkileşimin ürünüdür. Yaşanarak kazanılan kişilik özellikleri, insanı kendine özgü birey yapar.
- ✓ Kişilik özellikleri, gelip geçici nitelikte olmayıp, hangi kişiye özgü olduğu bilinecek kadar süreklilik ve kararlılık gösterir. Ancak bir yandan süreklilik gösterirken, bir yandan da çevre etkenleri doğrultusunda kişilik yeniden düzenlenir.
- ✓ Kişilik özellikleri, bedensel görünüm, davranış biçimleri, bedenini kullanma biçimi, çevresine uyum çabaları bağlamında dışsal olabileceği gibi, bilimsel yöntemlerle gözlemlenebilen, bilgi, beceri, tutum, benlik algısı, ilgi, değer, inanç, amaç, gereksinim ve güdüler gibi içsel nitelikli olabilir, dışsal ve içsel özellikler genellikle birbirleriyle tutarlıdır.
- ✓ Kişilik özellikleri bireyi, başkalarından ayırt edici olup, bireye özgündür,
- ✓ İçinde bulunulan grup, eğitim olanakları, kitle iletişim araçları ve medya gibi etmenler, özel çevreyi oluşturmakta ve özel çevre kişiliği etkilemektedir,
- ✓ Kişilik, bireysel dengenin bir ürünüdür. Kimi kez bireysel denge bozularak, dengesizlik ortaya çıkabilir. Bu, psikiyatrik rahatsızlıklar ortaya çıkarır.
- ✓ Kişilik, davranışları yönlendirir ve yönetir. Birey, kişiliğine ve çevrenin beklentisine göre davranışta bulunur. Eğer birey, kişiliğine uygun davranmaz ise, kişilik çatışması yaşanır. Bu durum da dengenin bozulmasına yol açar.

KİŞİLİĞİN ÜÇ BOYUTU

(KARAKTER, MİZAÇ(HUY), YETENEK)

1.Karakter; Toplumsal değerler ve ahlaki kurallar, Aile, okul ve diğer toplumsallaşma araçları etkili,

2.Mizaç(Huy); Bireyin iç dünyası ve duygusallık yönü, Beyin biyokimyası ve nörotransmitter salınım dengesi, genetik geçiş ve çevre etkili,

3.Yetenek; Bedensel ve zihinsel olmak üzere iki tür yetenek, doğuştan ve kalıtsal geçiş etkili, eğitim ve çevre önemli,

a.Bedensel Yetenek; Vücut ve el-kol hareketlerini başarılı kullanma,

b.Zihinsel Yetenek; bireyin çevre ile ve diğer insanlarla **sağlıklı ilişkiler kurabilme** ve bu ilişkileri **kavrayabilme, analiz ve sentez edebilme** gibi özellikleri

- Sayısal ve teknik işlemlere ilgi,
- Zeka, bellek, dikkat, soyut düşünebilme, öğeler arasında ilişki kurma, karşılaştırma ve yorum yapabilme,
- Öğrenme ve kavrama gibi özellikler sayılabilir,

KİŞİLİĞİN ÜÇ BOYUTU

(KARAKTER, MİZAÇ(HUY), YETENEK)

- 1.Karakter:** Karakter, kişiliğin bir parçası olup, kişilikle eş anlamlı değildir. Karakter, kişiliğin daha çok **toplumsal değerleri** ve **ahlaki özellikleri** ile ilgili olup, *kişinin dünya'ya görüş, algılama ve yaşama başa çıkma biçimidir. Öğrenmenin ve toplumsal çevrenin karakter gelişiminde önemli payı vardır. Bu bağlamda karakter yetişkinlikte olgunlaşma, içgörü gelişmesi ve kültürel ortamlardan etkilenir.*
- ✓ Karakter, bireyin zihinsel gücünü oluşturan ve biçimlendiren genel özelliklerinin bütünü olup, bu yönüyle kişiliğin iskeleti konumundadır. Bireyin kişilik özellikleri karakterin bir görünümüdür.
 - ✓ Allport karakteri, “İnsanın içinde yaşadığı çevrenin değer yargılarını ve ahlak kurallarını kullanım biçimi” olarak tanımlamaktadır.
 - ✓ Bireyin davranışlarını, toplumdaki sosyal değerler ve ahlak kurallarına uyduran ve benimseyenlere **“karakterli”**, uyduramayanlara da **“karkersiz”** ifadesi kullanılmaktadır.
 - ✓ Karakter, aile, okul ve çevrenin etkisiyle çocukluk döneminden itibaren gelişmeye ve biçimlenmeye başlar. Bu süreç içerisinde **ödül**, kimi kez de **ceza, mantıksal ya da duygusal düşünme** ve **örnek edinme** ile gelişir ve benimsenir.

KİŞİLİĞİN ÜÇ BOYUTU

(KARAKTER, MİZAÇ(HUY), YETENEK)

o Cloninger'e Göre Karakterin Üç Boyutu;

1. **Kendini Yönetme:** Bireyin seçimleri konusunda sorumluluğunu kabul etmesi, ne istediğini bilmesi, sorunlarını çözüme beceri ve kendine güven geliştirmesi, kendini kabullenmesi,
2. **İşbirliği Eğilimi:** Bireyin empati(eşduyum), şefkat, yardım severlik ve erdemlilik özelliklerini gösterir.
3. **Kendini Aşma:** Bireyin inanç, ülkü ve aydınlanmaya yatkınlık ve hoşgörü özellikleri ile ilgilidir.

o Ünlü düşünür **Mahatma Gandhi'nin**, aşağıdaki özdeyişi **düşünce, duygu, davranış, alışkanlık ve değerler** ile **karakter** arasındaki ilişkiyi vurgulamaktadır

- ✓ Söylediklerinize dikkat edin, düşüncelere dönüşür,
- ✓ Düşüncelerinize dikkat edin, duygulara dönüşür,
- ✓ Duygularınıza dikkat edin, davranışlara dönüşür,
- ✓ Davranışlarınıza dikkat edin, alışkanlıklara dönüşür,
- ✓ Alışkanlıklarınıza dikkat edin, değerlerinize dönüşür,
- ✓ Değerlerinize dikkat edin, karakterinize dönüşür,
- ✓ Karakterinize dikkat edin, kaderinize dönüşür,

KİŞİLİĞİN ÜÇ BOYUTU

(KARAKTER, MIZAÇ(HUY), YETENEK)

2. Mizaç(Huy): Bireyin iç dünyası ve duygusallık yönüdür.

- ✓ Günlük yaşam içerisinde, bireye özgü belirli duygusal tepkilerin nitelik ve nicelik yönünden değişmesi.
- ✓ Duyguların hızlı uyanıp uyanmaması, sürekli olup olmaması, derin duyulup duyulmaması özelliklerinin bütünüdür.
- ✓ Duyguların oluşma hızı, sürekliliği ve derinliği bireylerin mizaç farklılığıdır.
- ✓ *Doğuştan gelen, daha çok biyolojik ve kalıtsal temeli bulunan yatkınlıklara bağlı bireyin davranış eğilimlerini oluşturan, yaşam boyunca fazla değişmeden süren özellikleridir*

(Can çıkmadan huy çıkmaz).

○ Mizacı Etkileyen Etmenler;

- ✓ Beyin biyokimyası ve nörotransmitter salınım dengesi, genetik geçiş,
- ✓ Çevre,
- *Cloninger'e göre mizaç(huy), beyin biyokimyası ve nörotransmitter salınım dengesi ile de ilişkilidir. Buna göre mizaçın(huy) dört boyutu bulunmaktadır.*

1.Yenilik Arayışı: Bu boyut **dopaminle** ilgilidir. Bu boyutta birey, araştırmacılık, ödül alma olasılığı bulunan durumlarda aşırılık ve taşkınlık, çabuk ve kolay sinirlenmeye yatkındır.

2.Zarardan Kaçış: Bu boyut **serotonin** ile ilgilidir. Bu boyutta birey gelecekte yaşanma olasılığı bulunan sorunlara yönelik korku, endişe, çekingenlik gibi kaçınan davranışlar ve çabuk yorulma özellikleri gösterir.

3.Ödül Bağımlılığı: Bu boyut **noradrenalin** ve **serotonin** ile ilgilidir. Böyle kişilerde aşırı duygusallık, sosyal bağımlılık ve başkalarının onayına bağımlılık gibi özellikler bulunmaktadır.

4.Direşkenlik: Bu boyutun **glutamat** ve **serotonin** nörotransmitterlerle ilgili olduğu öne sürülmektedir. Bu boyutta birey, çalışkanlık, kararlılık, hırslılık ve mükemmelliyetçilik gibi özellikleri kapsar. Bireyler bu özelliklere konulan engel ve gelişen yorgunluğa direşkenlik gösterirler.

KİŞİLİĞİN ÜÇ BOYUTU

(KARAKTER, MİZAÇ(HUY), YETENEK)

3.Yetenek: Bireyin sahip olduğu **bedensel** ve **zihinsel** özellikleri olup, kişiliğin biçimlenmesinde önemli paya sahiptir.

- 1. Bedensel Yetenekler;** Bunların bir kısmı, doğuştan kalıtsal ve potansiyel olarak var olan, zaman içerisinde kullanılabilir beceriler haline gelen davranışlardır. Yürüme, koşma, görme, el ve ayak becerileri örnek verilebilir(Sürücülük, Resim, El Sanatları vb.)
- 2. Zihinsel Yetenekler** ise, bireyin çevre ile ve diğer insanlarla **sağlıklı ilişkiler kurabilme** ve bu ilişkileri **kavrayabilme, analiz ve sentez edebilme** gibi özelliklerini kapsar.
 - Zihinsel yetenekler arasında, sayısal ve teknik işlemlere ilgi,
 - Zeka, bellek, dikkat, soyut düşünebilme, öğeler arasında ilişki kurma, karşılaştırma ve yorum yapabilme,
 - Öğrenme ve kavrama gibi özellikler sayılabilir,
 - Bireylerin yaşam koşullarına ve çevrelerine uyum sağlayabilmelerinde bedensel ve zihinsel yeteneklerin önemli payı bulunmakta,
 - Yapılan araştırmalarda, zihinsel ve bedensel yetenekler ile zeka arasında önemli ilişki bulunmuş, zekanın, zihinsel ve bedensel yeteneklerin kazanılması ve kullanılmasında, özellikle de bireyin yaratıcı yeteneğinin gelişmesinde önemi büyük.

KİŞİLİĞİN OLUŞUMUNDA ETKİLİ ETMENLER

- Kişiliğin oluşumu ve gelişimini etkileyen tek bir etmen yoktur. Bu süreçte pek çok etmen etkilidir. Bunlar;
 1. **Bedensel ve Genetik Özellikler;** Kromozomlar(1'i cinsiyet, 22'si beden), Genler(20-120 bin), DNA/RNA, Down Sendromu(21.Çift Kromozom), Turner Sendromu(XO), Klinefelter Sendromu(XXYY), Sendrom XYY, Hormonlar ve Testestoron,
 2. **Sosyokültürel Özellikler;** Kültür, Gelenek, Görenek, Değer ve Normlar, Eğitim, Gelir vb.,
 3. **Aile;** Toplumsallaşma, Aşırı Sevgi-Aşırı Şiddet-Nörotik Yapılı Kişilik, Demokratik, Sevgi ve Saygı İlişkileri, Aile İçi Şiddet(Şiddet Geninin Aktifleşmesi),
 4. **Toplumsal Yapı ve Toplumsal Sınıf;** Ana-Baba-Çocuk, Yetişkin ve Empatik Toplum Yapısı, Toplumsal Sınıf(Yüksek-Orta-Düşük),
 5. **Coğrafi ve İklim Özellikleri;** Kıyı Kesim İnsanı-Duygusal ve Yumuşak Mizaç/Dağlık ve İç Kesim İnsanı-Sert Mizaç vb.,
 6. **Kitle İletişim Araçları;** İnternet, Sosyal Medya, Cep Telefonu, TV, Şiddet İçeren Filmler,

1.BEDENSEL VE GENETİK ÖZELLİKLER

- Hem bedensel, hem de zihinsel özellikler genetik(Kalıtım Materyali) yolla kuşaktan kuşağa aktarılır,
- Bu özelliklerin önemli bir kısmı da çevresel etmenlerle gelişir,
- **Sperm** ve **Ovum**(Yumurtacık hücresi),
- ✓ **Kromozom**(23 çift=1 Çift Cinsiyet+22 Çift Vücut),
- ✓ **Genler**(20-120 bin), **DNA** ve **RNA**(Bilgi kaynağı);

Sağlık sorunları ve hastalıklar bireyin kişiliğini, kişilik özellikleri de sağlık sorunlarının algılanmasını ve sorunlara yaklaşımını etkiler,

Bedensel özellikler ve zihinsel özellikler(Zeka, Bellek, Öğrenme, Algılama ve Kavrama vb.), Karakter, Mizaç ve Yetenek özellikleri de genetikle ilişkili,

- ✓ **Down Sendromu**, 21. çift kromozomda, kırılma, kopma,
- ✓ **Turner Sendromu** (XO Cinsiyet Kromozomu) kız görünümlü,
- ✓ **Klinifelter Sendromu** (XXYY),
- ✓ **XYY Sendromu** (Suç işlemeye eğilimli),
- ✓ **Testosteron**, Baskınlık ve saldırganlıkla ilgili olup, «Testosteron» ile «Girişimcilik» arasında ilişki bulunmuş ve testosteronun bireylere girişimci riskler alma yönünde enerji verdiği sonucuna varılmıştır. Testosteron düzeyi bedensel özellik olup, genetikle ilgilidir.

2.SOSYOKÜLTÜREL ETMENLER

- Her toplumun birbirine benzeyen ya da birbirinden ayrılan toplumsal ve kültürel özellikleri bulunur.
- ✓ Her birey, etkilenebileceği bir kültür ortamı içerisine doğar. Kültür, kişiliğin oluşumunda, özellikle **karakterin** gelişiminde en önemli etmenlerden biridir.
- ✓ Bu, algılama ve öğrenme yolu ile gerçekleşmektedir.
- ✓ Kültürün önemli bir kısmını oluşturan ve **manevi kültür** öğeleri de denilen kültürel değerler, **gelenek, görenek örf ve adetler** genellikle soyut kavramlardır. Bunlar algılama ve öğrenme yoluyla somut davranışlara dönüştürülür.
- ✓ Kültürel değerler ve bunların yaptırımı olan **normlar**, toplumun bireylerince benimsenip içselleştirilerek kişiliğin oluşmasında etkilidir. Bireylerin algılama ve öğrenmesindeki seçicilik, farklı düzey ve derecelerde gerçekleştiğinden, bu durum kişilik farklılıklarına yol açmaktadır.

3.AİLE

- ✓ Çocuklar, aile ortamında yetişirken, anne ve babalarının ve diğer bireylerin kişilik özelliklerini, ahlaki ve kültürel değerlerini taklit ederek öğrenir,
- ✓ Aile içi ilişkilerde sevgi ve saygı egemense, çocuklar da toplumun diğer bireyelerine karşı davranışlarında sevgi ve saygı ile davranırlar,
- ✓ Aşırı disiplinli davranan anne ve babaların çocuklarında sert tutum ve davranış özelliği gelişebilmekte, aile içi şiddet, çocukta şiddet genini aktifleştirebilir,
- ✓ Anne ve babaların çocukların her istediğini yerine getirmeleri halinde, problem çözme yeteneği gelişmemekte kendine güvensiz kişilik gelişmekte,
- ✓ Çocuğa aşırı şiddet ve aşırı sevgi-aşırı ilgi gösteren aile çocuklarında **nörotik kişilik** gelişebilmekte,
- ✓ İlk çocuk, tek çocuk ya da ileri yaşlı anne baba çocuğu olma gibi özellikler de, çocuğun kişilik gelişimini etkilemektedir. Ailede;
- ❖ En Küçük Çocuk-Kendine Güveni Zayıf Birey,
- ❖ Tek Çocuk-Kendine Güveni Yüksek Birey,
- ❖ Her İsteddiği Yerine Getirilmiş Tek Çocuk-Israrcı, Benmerkezci Tutum,
- ❖ İlk Çocuk-Daha Zeki ve Yetenekli-Daha Kolay Sosyal İlişki kurabilen,
- ❖ İlk Çocuk-Girişimci Liderlik,

4. TOPLUMSAL YAPI VE TOPLUMSAL SINIF

a. Ana Baba Çocuk Toplum(Gelişmekte Olan Ülkeler);

- ✓ Ana, baba ve çocuk ilişkileri sevgi ve saygı temeline dayanmakta,
- ✓ İlişkiler bağımlılık düzeyinde ve daha sıkı, akrabalar arası bağlar güçlü, manevi kültür öğelerine bağlılık ve aktarım daha fazla, tutuculuk yaygın,
- ✓ Anne, baba ve ailenin diğer bireyleri, çocuklara aşırı koruyucu ve gözetici bir tutum sergilemekte,
- ✓ Çocuklara emredici, baskıcı, eleştirici ve otokratik yaklaşımlar, onların gelişimlerini olumsuz etkileyebilmekte, bu durum çocuklarda güven duygusu yetersizliğine ve boyun eğici itaatkar tutum geliştirmesine neden olabilmekte (Bonzaileştirme),
- ✓ Bonzai, özellikle Uzak Doğu ülkelerinde kısa boylu süs bitkisi olan ağaç yetiştirme yöntemidir. Bu yöntemde, gözenekli bir saksıya ekilen bitkinin kökleri gözeneklerden dışarıya doğru uzadıkça, uçları zaman zaman burulduğundan ya da kesildiğinden, bitki gelişmemekte ve bodur kalmakta.

b. Yetişkin Toplum(Gelişmiş Ülkeler);

- ✓ Bireyler arasında ana, baba ve çocuk ilişkileri zayıf, bireyselleşme eğilimi yüksek,
- ✓ Manevi kültür öğelerinden çok, bilimsel ve teknolojik objelerin oluşturduğu maddi kültür öğeleri daha egemen,
- ✓ Örgütlenmeye ve örgüt kurallarına uyum açısından daha duyarlı,
- ✓ Koruyuculuk, kollama ve gözeticilik yetersiz, çocukların gelişimi daha iyi, çocuklarda kendine güven ve sorumluluk duygusu daha iyi, bireylerin fazla tutucu olmadığı, daha çok uzlaşmacı ancak hakkını arama ve alma konusunda direnen bir eğilime sahip olduğu gözlenmekte,

c. Empatik Toplum(Henüz böyle bir toplum yok, her toplum içinde az-çok bireyler var);

- ✓ “Ana-Baba-Çocuk Toplum” ile “Yetişkin Toplum”un olumlu özellikleri bir arada gözlenmekte,
- ✓ Ana, baba ve çocuk ilişkileri daha dengeli, aralarında bağımlılıktan çok bağlılık söz konusu,
- ✓ Çocuklara yerine ve koşullara göre daha uygun koruyucu ve gözetici davranılmakta,
- ✓ Bireyler, kültürel aktarımda akılcı, toplum için gerekli yeniliklere açık, ancak geçmişten devralınan toplum için yararlı kültür öğelerini de korumaya özen gösterilmekte,
- ✓ İnsan ilişkilerinde genellikle etkili iletişime, insancıl, hoşgörülü, uzlaşmacı ve demokrat olma eğilimi,

5.COĞRAFI VE İKLİM ÖZELLİKLERİ

- Kişiliğın oluşmasında ve gelişiminde bireyin içinde doğup büyüdüğü coğrafi ve çevre koşullarının etkisi büyüktür,
- ✓ **Kıyı kesimde** doğup büyüyen ya da yaşayanların daha **duygusal** ya da duygularının daha kolay geliştiğı, daha **yumuşak bir mizaç** sergiledikleri,
- ✓ **Kara** ya da **dağlık bölgelerde**, aşırı sıcak ya da soğuk iklimlerde doğan büyüyen ve yaşayan bireylerin **daha sert mizaç** sahibi oldukları ileri sürülmektedir,

6.KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI

- Televizyon, filmler, internet, bilgisayar, radyo, telefon, gazete ve medyadan oluşan Kitle İletişim Araçları, kişiliğin oluşumu ve gelişimi açısından önemlidir,
- ✓ **Şiddet içeren film** ve **yayınlar**dan etkilenen çocuk ve gençlerin de şiddet eğilimli bir kişilik geliştirebilmekte,
- ✓ Şiddet içeren haber programlarındaki medyatik ya da ünlü kişileri, rol model edinenlerde şiddete eğilim ya da şiddet olaylarını kanıksama ve duyarsızlık geliştirmekte,
- ✓ Toplum içerisinde her alanda, özellikle gençler ve okullardaki öğrenciler arasında giderek artış eğilimi gösteren şiddet olaylarında kitle iletişim araçlarının da payı büyük,
- ✓ Birçok televizyon programlarındaki ya da dizilerindeki oyuncuların **giyim biçimleri, yaşam tarzı, eğlenceleri** ve rol gereği de olsa **düşünce sistemleri**, izleyici çocuk ve gençlerin eğilimlerini etkilemekte,
- ✓ Kitle iletişim araçları ile kolay ulaşılabilen **pornografik filmler**, henüz kişiliği yeterince oturmamış çocuk ve gençler için son derece zararlı,
- ✓ Kişiliğin oluşumunu ve gelişimini etkileyen etmenlerin, politikacı ve yöneticiler tarafından bilinmesi ve göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

KİŞİLİK VE BENLİK(KİMLİK) ARASINDAKİ İLİŞKİ

- *Kişilik ve benlik(kimlik) genellikle birbiriyle karıştırılmakta;*
- ✓ *Kişilik bireye özgü ve kalıcı özellikleri tanımlar, bireyin “nasıl bir kişi” olduğunu betimler, “Ben nasıl bir kişiyim?”*
- ✓ *Benlik, bireyin kişisel, mesleki ve toplumsal konumunu ve “kim” olduğunu belirler, “Ben kimim?”*

○ Benlik;

- ✓ Kişiliği etkileyen en güçlü etmen,
- ✓ Kişiliğin öznel yanı ya da iç öğelerin dış çevrede somutlaşmış görünümü, kişiliğin özü,
- ✓ Bireyin kendi kişiliğine ilişkin düşüncülerinin bütünü, kendisini tanıma ve değerlendirme biçimi,
- ✓ Toplumsal yaşam içerisinde kazanılan bir oluşum, insanın kim olduğuna ve olacağına ilişkin örgütlenmiş, tutarlı, durulmuş algısı, görüşü ve inancı, kendine biçtiği değer,

Birey, toplumsal roller gereği pek çok insanla sosyal ilişki halindedir. Bu insanlara en iyi yönlerini sergilemeye özen gösterir. Böyle davranırken bile, zaman içerisinde bu iyi yönler, o kişinin benliğinin birer parçası biçimine dönüşebilir.

CARL ROGERS'İN BENLİK KAVRAMI (KOŞULSUZ SEVGİ)

- Olumlu benlik bilinci geliştirebilmek için, bireyin **"Koşulsuz Sevgi"** içinde yetişmesi gerektiğini savunmakta,
- ✓ Koşulsuz sevgi ise, bireyin davranışları nasıl olursa olsun, her bireyin sevgi ve saygıyı hak ettiğini kabul eden yaklaşım, **"Her birey sevgi ve saygıyı hak eder"**
- ✓ Koşulsuz sevgi içinde büyüyen bireylerin, benlik anlayışları güçlü ve olumludur,
- ✓ Bireyin kendini kandırmaya başlamasıyla, ya da haksız olduğu halde, kendini haklı çıkarmaya çabalaması ile kaygı düzeyi artar ve zaman içerisinde bireyin kendine yönelik benlik algısı zayıflar,

MASLOW'UN BENLİK KAVRAMI

(İHTİYAÇLAR HİYERARJİSİ-KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME)

- İhtiyaçlar hiyerarşisinde insanların ulaşabileceği en üst aşama **“Kendini Gerçekleştirme”** dir,
- ✓ Bu aşamaya ulaşan insanların benlik bilinçleri de sağlıklı bir düzeye ulaşmış olması gerekir.
- ✓ Bu bireylerin kaygı ve çatışmaları pek yoktur,
- **Ƙendini Gerçekleştiren Bireylerin Özellikleri:**
 - ❖ Gerçeği doğru olarak algılar ve kabul eder.
 - ❖ Olayları çarpıtmaz,
 - ❖ Kendini ve başkalarını olduğu gibi kabul eder,
 - ❖ Yaratıcılık yeteneği iyi gelişmiştir,
 - ❖ Yeri geldiğinde kendine ve hayata gülebilir, kendisi ile ilgili espiri üretebilir,
 - ❖ İnsana ve insanlığa değer verir, bunlara ilişkin sorunları önemser, gerekirse çözüm önerileri üretebilir,
 - ❖ Sorumluluklarının farkındadır, tutucu değil, gelişim ve yeniliğe açıktır,
 - ❖ Çevresini inceler ve araştırır, gerekirse yenilikleri dener ve uygular.

KİŞİLİĞİN AÇIKLANMASINA İLİŞKİN KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

- Karmaşık yapısı bulunan kişilik konusunda pek çok çalışma yapılmış, ancak tek bir görüş birliği salanamamış ise de, her kuram kişiliği farklı yönde ele almıştır; **Kişilik Kuramları;**
 1. Sigmund Freud'un,
 2. Erick Berne'nin,
 3. Hans Eysenck'in,
 4. Gustav Jung'un,
 5. Alfred Adler'in,
 6. Karen Horney'in,
 7. Salih Güney'in,

KİŞİLİK TEORİLERİ

1.SİGMUND FREUD'UN KİŞİLİK TEORİSİ

o Kişiliğin Üç Temel Ögesi;

- a. **İd(Alt Benlik):** Bireyin bilinçsiz davranışlarının kaynağı olup, daha çok içgüdüsel yanı bulunmakta. İd'in görünümü zaman içerisinde değişebilir. Uykuda id'e yaklaşılr.
 - b. **Süperego(Üst Benlik):** Toplumsal kuralları, neyin yapılması, neyin yapılmaması gerektiğini kapsar. Toplumun ahlaki standartlarının temsilcisidir. İd ögesi ile doğan birey, zamanla süperego ögesini kazanır.
 - c. **Ego(Benlik):** İnsanın günlük yaşamında id ile süperego karşılıklı olarak çekişme halindedir. İd, bireyin çıkarları doğrultusunda eylemde bulunur, süperego ise, id'in yapılmasını istediği eylemlerin toplumsal kurallara uygun yapılması ya da yapılmaması gerektiğini belirtir.
- ✓ Ego, engelleyici, kısıtlayıcı, frenleyici ve dengeleyicidir,
 - ✓ Ego, id'in isteklerini süperego'ya uygun hale getirmeye çalışır.
 - ✓ Ego, dengeleyici işlevinde yeterince başarılı olamazsa, birey iç dünyasında çatışmaya düşer. Ego, uygun çıkar yol bulmak için savunma mekanizmalarından yararlanır, ya da savunma mekanizması üretir.
 - ✓ Bireyin zihinsel sağlığı ve davranışlarının niteliği, ego'nun iyi ve dengeli çıkış yolu bulmasına bağlıdır.

KİŞİLİK TEORİLERİ

2.ERİCK BERNE'NİN KİŞİLİK KURAMI(1)

- **Kişiliğin(Freud'un Kuramına Karşılık Gelen Kişiliğin Temel Ögesi) ;**
- a. **Çocukluk Yönü(İd):** Her birey kısmen çocuktur. Zihinsel yapısında bazı dürtülerin etkisiyle bencillik ve sorumsuzluk duygusuna sahip olabilir. Bireyin toplumu dikkate almadan, davranışlarının getireceği sonuçlarını düşünmeden, içinden geldiği gibi davranması kişiliğinin çocukluk yönüdür. Kişiliğin gelişimi sırasında çocukluk yönü, her bireyde küçük yaşlarda baskın bir özellik iken, ileriki yaş döneminde zayıflayıp, ebeveyn ve olgun niteliğe ulaşır.
- b. **Ebeveyn Yönü(Süperego):** Ebeveyn yönü, örgütler ve yasaklarla davranışlarını düzenleyen zihinsel yapıdır. Birey, anne ve babasının benlik durumlarını kendi algıladığı biçimde zihninde yeniden düzenleyerek, kendi benliğinin anne ya da baba yönünü oluşturur. Ebeveynlik yönü, bireyin yaşamında tutarlılık ve denge etmenidir. Ayrıca bireyin geleneklere, toplumsal değer ve normlara bağlılığı da, bireyin ebeveyn yönünü göstermektedir. Bireyin ebeveyn yönü, Freud'un ileri sürdüğü süperegonun işlevine yakın bir rol oynar. Ebeveyn yönü çocukluk döneminde daha az iken, yaş ilerledikçe, bunun payı artar.
- c. **Olgunluk Yönü(Ego):** Bu, gerçeğin objektif bir biçimde değerlendirilmesini, olaylar karşısında taraf tutmamasını, önyargısız davranmasını sağlar. Birey, çocukluk yönünden kaynaklanan ancak, yerine getiremediği isteklerini bilinçaltına itip, baskılar. Bu yön, olayların değerlendirilmesi ve davranışlarının düzenlenmesinde, **çocuk yönü** ile **ebeveyn yönü** arasında Freud'un ego'su gibi denge kurmasını kolaylaştırır.

ERICK BERNE'NİN KİŞİLİK KURAMI(2)

- Bireyin huzur içinde olması, kişiliğin çocukluk, ebeveyn ve olgunluk yönleri arasında denge kurmasına, bu denge ile etkin ve doğru karar vermesine bağlıdır.
- **Bir Sağlık Yöneticisinin;**
 - ✓ Kendisinden beklenmeyecek hatalı ve kötü davranması ya da çevresine duyarsız ya da hırçın davranması, onun kişiliğinin **çocukluk** yönüdür.
 - ✓ Aşırı kuralcı yaklaşımı, onun **ebeveyn** yönüdür.
 - ❖ Sağlık yöneticileri için istenen davranış biçimi, günlük yaşantıda kişiliğin her üç yönünün dengede olması ve bu dengeli davranışlarını koşullara ve yerine göre gösterebilmesidir.
 - ❖ Bunun yanında sağlık yöneticilerinin çalışanların hatalı davranışlarına, yerine göre hoşgörülü davranabilmesi ancak, eğitici davranması, onların ebeveyn yönlerinin iyi gelişmiş olduğunu gösterir.

3.HANS EYSENCK'İN KİŞİLİK KURAMI

o Dört Hiyerarşik Düzey:

- a.Birinci Düzey:** Kişiliğin en alt düzeyidir. Bireyin belirli uyarılara, belirli tepkiler göstermesi, **kalıtsal özellikler** taşıması,
- b.İkinci Düzey:** Çevreden edinilen **alışkanlıklarla**, geçmişte edinilen bazı bilgi ve deneyimler etkisiyle benzer durumlar karşısında benzer davranışlar göstermesi,
- c.Üçüncü Düzey(Eğilimler Düzeyi)(Kalıtsal+Çevresel Özelliklerle Oluşan Kişilik Kalıpları):** Alışılmış pek çok davranış arasından **“Belirli Eğilimleri Kazanması Evresi”**, belirli genetiksel özellikler ve alışılmış davranışların sonucu bireylerin eğilimleri ortaya çıkmakta ve kişilik kalıpları oluşmakta, bu düzeyde kişiliğin süreklilik, değişmezlik, bireysel dengesizlik, doğruluk, değişkenlik ve heyecanlılık özellikleri bireye özgün hale gelmekte,
- d.Dördüncü Düzey:** Kişiliğe ilişkin tiplerin olduğu düzey, buna göre, kişilik tipinin biçimlenmesinde, daha önce geçirilen her bir düzeyin önemli etkisi bulunmakta, kişilik tiplerinin belirginleşmesinde, bireyin kişiliği hangi düzeyden daha fazla etkilenmişse, bu durum o bireyin **kişiliğinin merkezini** oluşturur,
- Eysenck kuramı**, kişiliğin ortaya çıkmasında ve özgün tiplerin oluşmasında, düzeylerin etkisi bireyden bireye farklılık göstermekte, kişiliğin biçimlenmesinde, dördüncü evreye kadar olan düzeylerdeki özelliklerin payı büyüktür.

4.GUSTAV JUNG'UN KİŞİLİK KURAMI(1)

- Bireyin kişiliği geçmişten etkilenir, ancak önemli ölçüde geleceğe dönük olarak yapılır, birey kendi geleceğini tayin edecek kişiliğe sahiptir. Birey kendini sürekli yeniler ve yaratıcı bir düşünce gelişimi içindedir. **Kişiliği Oluşturan Ögeler;**

a.Ego: Bilincin bireyselleşmesi süreci ya da kişiliğin bilinç bölümü. Bilinç alanının gelişmesi; **“Düşünme”**, **“Hissetme”**, **“Duyu”** ve **“Sezgi”** denilen dört zihinsel işlevin günlük yaşamda sürekli uygulanmasıyla sağlanır. Bu dört işlev, tüm insanlarda bulunmasına karşın genelde biri daha fazla gelişir ve bu işlev, bireyin bilinç dünyasında daha etkin rol oynar, bu **“Egemen İşlev”** dir, diğer üç işlev ise, bu egemen işleve yardımcıdır. Bu dört işlevden en az belirgin olana **“Zayıf İşlev”** denir. Zayıf işlev, daha çok rüyalarda bilinç alanına çıkar, zihinsel işlevlerin iç dünya'ya yönelmesine **“İçe Dönüklük”**, dış dünya'ya yönelmesine **“Dışa Dönüklük”** denir,

b.Bireysel Bilinç Dışı: Egonun geri çevirdiği, bilinç yüzeyine çıkmasına izin vermediği yaşantı, duygu ve düşüncelerin saklandığı yerdir. Buradaki yaşantı ya da duygu ve düşünceler ya bilinç alanına hiç çıkmamış, ya da bilinç alanına çıktıktan sonra bireyde rahatsızlık ve sıkıntıya yol açtığı için bastırılmış ya da bilinç dışına itilmiştir. Bilinç dışına itilmiş ya da depolanmış yaşantı, duygu ve düşünceler, aralarında gruplaşarak **“Kompleks”** adı verilen psikolojik yapıları oluşturur.

c.Kolektif Bilinç Dışı ve Arketipler:

4.GUSTAV JUNG'UN KİŞİLİK KURAMI(2)

c.Kolektif Bilinç Dışı ve Arketipler: Kalıtımsal nitelik ön planda. Bireyin geçmişten getirdiği gizli bellek kalıntıları bulunur, kalıtsal aktarımda gen, DNA ve RNA'lar önemli, toplumun ya da etnisitenin kalıtımsal özellikleri kişiliğin oluşumunda önemli. Bu öğede arketipler önemli. Duygusal yönü güçlü, kalıtımla aktarılan evrensel düşünme biçimine “**Arketip**” denir. **Arketipler;**

- ✓ **Persona(Maske Kişilik):** Bireyin, toplumda kabul görmek amacıyla dış çevreye karşı takındığı **maske** ya da **kimliğe**, persona denir. Bireyin birden çok maske ve personası bulunabilir. Birey, farklı ortamlarda, evde ve işyerinde farklı maske kullanabilir. Birey ne kadar çok sayıda ve yoğunlukta maske kullanmak durumunda kalıyorsa, o bireyin o kadar çok psikopatolojik sorunları vardır. Personasıyla özdeşleşmesi halinde, o kişi kendine yabancılaşır. Yerinde ve uygun biçimde kullanılması halinde personaların, insanlarla etkin iletişim kurması ya da onlarla iyi ve dostça geçinmesi gibi yararları da vardır.
- ✓ **Gölge:** Her bireyin ilkel, kaba ve eğitilememiş yönü de denilebilen gölgesi vardır. Gölge, denetlenemeyip çevreye yansıtılmış ve diğer insanlara zarar veren saldırgan ya da bencil davranışlardır. İnsan ilişkilerinin olumlu yönde gelişmesi için gölge, persona tarafından bastırılarak denge sağlanır.
- ✓ **Anima ve Animus:** Her bireyde hem kadınlık(östrojen ve progesteron) hem de erkeklik(testestron) hormonları bulunur. Ancak cinsiyete göre birinin düzeyi daha yüksektir. Erkeğin dişi arketipine “**Anima**”, kadının erkek arketipine ise “**Animus**” adı verilir. Davranışların kökeninde, anima ve animusların da payı bulunmaktadır.

5.ALFRED ADLER'İN KİŞİLİK KURAMI

- Bu kuramda “**Üstünlük Arzusu**” önemli. Üstünlük arzusu, kişiliğin temel amacı ve bu doğrultuda bireyin davranışını güçlendiren en önemli etmendir. Bireyin çevreden gelen baskılar, üstünlüğe ve mükemmelliğe ulaşma arzusu ile uyuşmadığında ya da örtüşmediğinde, bireyde “**Kişilik Çatışması**” ortaya çıkar. Bu çatışma, aşağılık duygusuna yol açabilir ve birey genellikle yaşam biçimini, bu duygunun giderilmesi doğrultusunda düzenler ve çaba gösterir. Her bireyde “**Üstün Olma İçgüdüsü**” bulunur. Bu içgüdünün her zaman ve her ortamda doyum bulması çoğu kez olanaksızdır. Bireydeki bu içgüdüğü engelleyen birincil ve ikincil olmak üzere kimi etmenler bulunmaktadır.
- 1. **Birincil Etmenler(Fiziksel Özellikler);** Organ eksikliği, çirkinlik, zayıflık, şişmanlık, boy kısalığı ya da kısıtlılık gibi olumsuz beden algısına yol açan etmenler,
- 2. **İkincil Etmenler(Sosyal Etmenler);** Gelir yetersizliği, eğitim ve öğrenim olanaksızlıkları, azınlık ya da ötekileştirilen toplumsal tabakaya ait olma gibi etmenler.

Adler, bireyin çözmek zorunda bulunduğu çevresel sorun etmenleri ve bunlara karşı geliştirilmiş **tutumlar** üzerinde durarak, kişiliği incelemeye çaba göstermiştir.

Bireyin meslek seçiminde, bilinçli davranışlarında, duygusal ya da heyecansal durumlarında, yakın çevresi, kendi ya da karşı cinsle ilişkilerinde, günlük yaşamlarındaki tüm davranışlarında, bireyin geliştirdiği **tutumların** büyük payı bulunmaktadır.

6.KAREN HORNEY'İN KİŞİLİK KURAMI

- Kişiliğin temel ögesi “**Kaygı** ve **Korku**” dur. Bireyler, pek çok etmenden kaynaklanan korkularını yenebilmek için bir dizi davranışta bulunur. Bu kaygı ve korku yaratan etmenlerle baş edebilmek için, bireyce geliştirilen davranış kalıpları ve stratejileri bulunmaktadır. On başlıkta toplanan davranışların özellikle 3’ü üzerinde durulmaktadır.
 - a.Sempatik-Dışa dönük:** Çevresindeki insanlara sevgi ve yakınlık göstererek kaygı ve korkuları giderme çabaları kişilik özelliğidir.
 - b.Antipatik-İçe Dönük:** İnsanlardan uzak durarak ya da yalnız başına davranarak, kaygı ve korkularını gidermeye çaba gösterir.
 - c.Saldırgan-Öfkeli:** İnsanların pek çok düşünce ve davranışlarına karşı çıkararak, mücadeleye girerek, güçlülüğünü ve yenilmezliğini gösterme biçiminde davranır. Bu kişiler, karşı çıkma, gereksiz karşı çıkma ve mücadele eğilimleri ile kaygı ve korkularından kurtulma çabaları gösterir. Bu tür kişilik özelliği gösteren bireyler, her konuya karşı çıkma ve tartışma, hatta kavga etme eğilimindedir.

7.SALİH GÜNEY'İN KİŞİLİK KURAMI

- **“Beğenilme”** etmeni önemli.
- ✓ Beğenilme, insan davranışlarının oluşumunda önemli ve **temel itici güç**,
- ✓ Birey, diğerleri tarafından beğenilmemesi halinde, **kendini değersiz hisseder** ve **karamsarlık duygusuna** kapılır.
- ✓ Kişi kendisini diğer insanlara beğendirebilmek için kimi kez aşırıya kaçabilir. Konuşma, giyinme ve süslenme gibi davranışlarda aşırıya kaçan bireyin davranışları, **“Gelişmiş Aşağılık Duygusu”** ile ilgilidir.
- ✓ Bu durum, o kişinin birçok tutum ve davranışını etkiler.
- ✓ İnsanların, kültürel ve toplumsal ilişkilerinde de beğenilme duygusunun payı büyüktür. Kuşaktan kuşağa aktarılan kültürel değer ve normların, toplumsal kural ve ilkelerin benimsenmesinde, çevredeki diğer insanlar tarafından beğenilme arzusunun payı büyüktür.
- ✓ Birçok yönüyle diğerleri tarafından beğenilen insanların kimi makam ve mevkilere getirilmeleri kolaylaşır. Beğenilen insanların kendine güven duyguları daha iyi gelişir.
- ✓ Çevrede beğenilmeyen insanların, küskün, kırıcı ve saldırgan davrandıkları, kendilerini diğer insanlardan soyutladıkları bilinmektedir.
- ✓ Beğenilme duygusu, her insanı mutlu eder. Kadınların, erkeklere kıyasla beğenilmeyi daha fazla önemsedikleri ileri sürülmektedir.
- ✓ Erkeklerin, sahip oldukları, makam, araba ve fiziksel görünümü ile beğenilme duyguları ön planda iken, kadınların daha çok giyim, makyaj, yemek yapma ve diğer ev işlerine ilişkin becerilerine yoğunlaştıkları bilinir.

KİŞİLİKTE TIP KAVRAMI

KİŞİLİĞİN TİPOLOJİK SINIFLANDIRILMASI

- **Tip;** Birçok bireyin belirli özellik, eğilim ve süreklilik niteliğindeki davranışlarına tip denir.
- **Tipolojik Sınıflama;** Tiplere göre yapılan gruplamaya denir.
- ✓ Gerçekte her bireyin kendine özgü ayrı bir kişiliği bulunmaktadır. Bu yönüyle dünya'da yaşayan birey sayısı kadar ayrı kişilikten söz edilebilir.
- ✓ Bireyleri ortak eğilimleri ve davranışlarına göre gruplamak, onları daha iyi analiz etme, inceleme ve davranışları daha iyi anlamlandırma olanağı sağlar.
- ✓ **“Tip”**, bireysel özellikleri tanımlayan **“Özel Kişilik Modeli”** dir.
- ✓ Bireyin fiziksel ve zihinsel yapısının değerlendirilebilir tarafı, onun tipolojik yönüdür.

1.GUSTAV JUNG'UN KİŞİLİK TİP SINIFLAMASI(1)

a.Sibernetik Sistem Yaklaşımı; “Girdi”, “Süreç” ve “Çıktı”

b.Dışa Dönüklük-İçe Dönüklük; Dış dünya'ya açık olanlar “Dışa Dönük”, kendi içine kapanıklar “İçe Dönük”,

b.Temel İşlevler; “Düşünme”, “Hissetme”, “Duyuş” ve “Sezgi”, “Üst İşlev”, “Yardımcı Üst İşlev”,

1.Düşünen Dışa Dönük Tip: Dış dünya'ya yönelik, öğrenmeye, bilgilenmeye ve araştırmaya yatkın, kolay iletişim kurabilme, dikkat çekici özellikleri,

2.Düşünen İçe Dönük Tip: Kendi iç dünyası ve soyut kavramlarla ilgilenme, genellikle çekingen, yalnız kalma eğiliminde, inatçı ve gururlu olma.

3.Duyusal Dışa Dönük Tip: Duyusal yönü gelişmiş olup, duygular düşüncelerden daha ön planda tutulur, kolayca etki altında kalırlar,

4.Duyusal İçe Dönük Tip: Duyularını genellikle çevresinden gizler, ilişki ve iletişime yatkın olmayıp, içe kapalı, sessiz ve sakin oluşları ve depresyona yatkın olmaları dikkat çekici, duygularını dışarıya pek vurmaz ancak, tutkuları ağırlıklı, kadınlar arasında daha yaygın,

5.Duyusal Dışa Dönük Tip: Genellikle gerçekçi ve pratik, hedef belirlediğini ya da aklına koyduğunu yapma eğiliminde, ertelemeyi pek sevmez, fazla duygusal olmayıp, hoşuna giden etkinlikleri çevresindekilerle birlikte yapmayı severler,

6.Duyusal İçe Dönük Tip: Genellikle dış dünya'ya kapalı olup, sakin ve davranışlarını kontrol altında tutma eğiliminde ve genellikle hislerine güvenirlir.

7.Sezgisel Dışa Dönük Tip: Sezgiselerine güvenirlirler, bu yüzden fazla hata yaparlar,

8.Sezgisel İçe Dönük Tip: Hayalperest insanlardır, zaman zaman dalgınlık gözlenir, mistik ve inanç sistemlerine yatkınlık,

GUSTAV JUNG'UN KİŞİLİK TIP SINIFLAMASI(2)

o Üç Temel Varsayım;

1. Bireyin geçmişteki deneyimi ve gelecekle ilgili **beklentisi**, davranışlarını ve kişilik yapısını etkiler.
2. Bireyler **devamlı ve yaratıcı bir gelişme süreci** içerisindeydir.
3. Kişilik yapısı, **Sibernetik Sistem Yaklaşımı**'na göre, **“Girdi”**, **“Süreç”** ve **“Çıktı”** adı verilen üç önemli ögeden oluşur,
 - ✓ Bireyin karşılaştığı her türlü etmen **“Girdi”**,
 - ✓ Beyin ya da zihindeki işlemler **“Süreç”**,
 - ✓ Ortaya çıkan, Duygu(his), Sezgi, Düşünce ve Duyum ve davranışlar **“Çıktı”**,Jung, dört ayrı özellik belirleyerek, bunlardan on altı değişik tip oluştuğunu ileri sürmüştür.

GUSTAV JUNG'UN KİŞİLİK TİP SINIFLAMASI(3)

İçe Dönük Tip: Bu bireyler;

- ✓ Kalabalıkta bulunmaktan pek hoşlanmazlar, kendilerini genellikle yalnız hissederler ve duyarlıdırlar,
- ✓ Topluluk içinde küçük düşmekten korkarlar,
- ✓ Hayata karamsar bakarlar, kendilerini bazı ilgi alanlarına adadıkları gözlemlenir,
- ✓ Yalnız kalıp okumayı, düşünebilmeyi ya da sessizlik içinde kalmayı tercih ederler,
- ✓ Diğer insanlarla olan ilişkilerinde bire bir olanı tercih ederler,
- ✓ Çekingen olup, kolay arkadaşlık kuramayabilirler ancak, dostlarına ayrı bir değer verirler,
- ✓ Karar verme aşamasında uzun uzun düşünme eğilimleri nedeniyle, çoğu kez eyleme geçemeyebilirler,
- ✓ Ayrıntılı düşünceleri, ayrıntılarla fazla ilgilenmeleri ve ayrıntıda bunalmaları nedeniyle çatışmaya düşerler,
- ✓ Çatışma nedeniyle daha fazla stres ve anksiyete yaşarlar,

Dışa Dönük Tip: Bu bireyler;

- ✓ Diğer bireylerle uyumlu ve kolayca iletişim kurabilirler.
- ✓ Sosyal kişiler olup, içinde buldukları ortamın ortak kurallarına, değer ve normlarına kolay uyum sağlarlar.
- ✓ Grup içinde bulunmaktan hoşlanır, yalnız kalmayı pek sevmezler,
- ✓ Konuşkan ve dost canlısıdırlar.
- ✓ Düşüncelerini söyler ve kolayca arkadaşlık kurabilirler, duygu ve düşüncelerini kolay açıklayabilirler.

GUSTAV JUNG'UN KİŞİLİK TİP SINIFLAMASI(4)

o İçe ve dışa dönük tipler, kişiliğin;

- ✓ Duyum,
- ✓ Sezgi,
- ✓ Duygu(His),
- ✓ Düşünme de denilen **Temel İşlevleri**'ne göre biçimlenir,
- ❖ Bireyin içinde bulunduğu ortama, kültür ve gelişme düzeyine göre bu işlevlerden biri "**Üst İşlev-Egemen İşlev**" olarak öne çıkar, bu "Üst İşlev" kişilik üzerinde daha etkilidir.
- ❖ Üst İşlev, diğerlerini arka plana iter ya da gölgede bırakır, bu kişiliğin bilinçli yanını oluşturur,
- ❖ Ancak geri planda kalan işlevlerden biri, üst işleve yardımcıdır (**Üst İşlev Yardımcısı**),

Diğer iki işlev geri planda daha silik kalabilir. Duygu(his), sezgi, düşünce ve duyumun oluşturduğu eksen üzerinde karma durumlar ortaya çıkar. Böylece içe ve dışa dönük kişilik yapısının özellikleri belirlenebilir.

Dört işlevden birinin gelişmesi, çoğu kez ergenlik döneminin sonuna değin tamamlanır. Bazen ergenlik sonunda da kişiliğini tamamlayamamışlar da vardır. Böyle bireyler davranışlarında tutarsız, duyarsız ve düzensizdirler. Bu kişiler her an değişim gösterebilirler. Dışa ya da içe dönüklükte uçlara yakın kişilerde **nörotik yakınmalar** ve **belirtiler** ortaya çıkabilir.

GUSTAV JUNG'UN KİŞİLİK TIP SINIFLAMASI(5)

- Dışa ve içe dönük tipler ile “Düşünme”, “Hissetme”, “Duyuş” ve “Sezgi” işlevlerinin kombinasyonlarına göre “Kişilik Tipleri”;

- 1.Düşünen Dışa Dönük Tip:** Dış dünya'ya yönelik, öğrenmeye, bilgilenmeye ve araştırmaya yatkın, kolay iletişim kurabilme, dikkat çekici özellikleri,
- 2.Düşünen İçe Dönük Tip:** Kendi iç dünyası ve soyut kavramlarla ilgilenme, genellikle çekingen, yalnız kalma eğiliminde, inatçı ve gururlu olma,
- 3.Duygusal Dışa Dönük Tip:** Duygusal yönü gelişmiş olup, duygular düşüncelerden daha ön planda tutulur, kolayca etki altında kalırlar,
- 4.Duygusal İçe Dönük Tip:** Duygularını genellikle çevresinden gizler, ilişki ve iletişime yatkın olmayıp, içe kapalı, sessiz ve sakin oluşları ve depresyona yatkın olmaları dikkat çekici, duygularını dışarıya pek vurmaz ancak, tutkuları ağırlıklı, kadınlar arasında daha yaygın,
- 5.Duyusal Dışa Dönük Tip:** Genellikle gerçekçi ve pratik, hedef belirlediğini ya da aklına koyduğunu yapma eğiliminde, ertelemeyi pek sevmez, fazla duygusal olmayıp, hoşuna giden etkinlikleri çevresindekilerle birlikte yapmayı severler,
- 6.Duyusal İçe Dönük Tip:** Genellikle dış dünya'ya kapalı olup, sakin ve davranışlarını kontrol altında tutma eğiliminde ve genellikle hislerine güvenirlir.
- 7.Sezgisel Dışa Dönük Tip:** Sezgilerine güvenirlir, bu yüzden fazla hata yaparlar,
- 8.Sezgisel İçe Dönük Tip:** Hayalperest insanlardır, zaman zaman dalgınlık gözlenir, mistik ve inanç sistemlerine yatkınlık,

2.HANS EYSENCK'İN KİŞİLİK TIP SINIFLAMASI(1)

a.Kavramlar; “Nitelik” ve “Tip”

Nitelik; Bireyin belli biçimde davranışta bulunma eğilimleri bütünü.

Tip; Niteliklerin toplanması ve organize edilmesi, biçimi.

Kişilik de, nitelik ve tip özelliklerinin bileşiminden ya da bütününden oluşmakta,

b. İçe Dönük- Dışa Dönük; Kişilik yapısı birbirinden bağımsız iki uçlu yatay ve dikey iki boyut üzerinde değerlendirilmiş,

Yatay boyutun bir ucunda içe dönüklüğe, diğer ucunda dışa dönüklüğe yer verilmiş, dikey boyutun alt ucunda normaller, üst ucunda ise nörotikler yer almakta, bu tanımlamaya göre dört kişilik tipinden söz edilmekte,

- **Dışa Dönükler;** Hareket ve davranışları açısından denetimlerinin zayıf olduğu, içinden geldiği gibi davrandıkları, kendi başına kalmaktan hoşlanmadıkları, aksine heyecan veren olaylardan, gülmek ve eğlenmekten zevk aldıkları kişilerdir. Ayrıca cana yakın ve insancıldır, kolay ilişki kurabilirler, çok arkadaş edinirler. Öte yandan tasasız, iyimser oldukları belirtilmekte,
- **İçe Dönükler;** Okumak, yazmak, müzik ve resim gibi sanat etkinliklerinden hoşlanan, ancak kalabalık gruplardan uzak duran, insanlarla kolay ilişki kuramayan, zor arkadaş edinen kişilerdir, ayrıca günlük yaşamı, olaylarını ve ahlaki değerleri önemserler, hayata bakış açıları karamsar olmasına karşın, güvenilebilecek bireylerdir,

HANS EYSENCK'İN KİŞİLİK TIP SINIFLAMASI(2)

- 1.Dışa Dönük Normaller(Sengen):** Dışa dönük, sosyal, konuşkan, çoğu kez endişesiz, neşelidirler. Liderlik yönleri daha baskın.
 - 2.Dışa Dönük Nörotikler(Kolerik):** Alıngan, huzursuz, yeri geldiğinde atak ya da saldırgan, çabuk heyecanlanan ve değişken özelliklere sahiptirler. Ancak iyimserlikleri de gözlemlenir. Bu kişiler kaygılı, endişeli ve tedirgindir. Ruhsal gücü zayıf ve yetersizdir. Düşünmeden karar veren, çabuk hareket eden ve sıklıkla yanılan bireyler olup, yaptığı işleri abartır, kendince başarılı kabul ettiği davranışlarıyla övünür.
 - 3.İçe Dönük Normaller(Flegmatik):** Başkasını düşünen, geçimli, güvenilir, sakin ve rahat kişiler olup, davranışlarında özenli ve kontrollü oluşları da olumlu yanlarıdır.
 - 4.İçe Dönük Nörotikler(Melankolik):** Davranışlarında içe dönüktürler. Zaman zaman hırçın, katı kurallı, ancak temkinli ve ketum özellikleri de dikkat çeker. Genellikle sürekli kaygı ve endişe içindedirler. Takıntılı düşünceleri ve korkuları bulunmaktadır. Aşırı duyarlı oldukları, zaman zaman durgunluk, isteksizlik ve ilgisizlik dikkat çeker. Aşağılık duygusu nedeniyle kendi gerçekleriyle örtüşmeyen amaç, istek ve beklentileri de bulunur.
- ✓ İçe ya da dışa dönük nörotikler güçlü duygulara, içe ve dışa dönük normaller ise, zayıf duygulara eğilimlidirler. Dışa dönük nörotik sengenlerin değişime yatkın oldukları, içe dönük normal ve nörotiklerin de değişime pek eğilimli olmadıkları bilinir.
 - ✓ Örgütteki değişim süreci açısından örgüt çalışanlarının ve özellikle lider konumundaki yöneticilerin dışa dönük(kolerik ya da sengen) olmaları, değişim hızını artırır ve değişimi kolaylaştırır, değişime tabandan gelecek direnç de azalır.
 - ✓ Temkinli ve kontrollü olmaları nedeniyle içe dönükler(flegmatik ya da melankolik) örgütteki değişimin daha sağlıklı olması açısından ayrı bir öneme sahiptirler.

3.KRECHMER'İN KİŞİLİK TIP SINIFLAMASI

Beden yapısı ile kişilik özellikleri arasında ilişki kurulmaya çalışılmıştır.

- 1.Atletik Tip:** Vücutları adaleli, omuzları geniş, kalçaları dar, yağlı, göbekli ve kilolu olmayan kişilerdir. Boyları normal ya da normalin biraz üzerinde, yüz biçimi kemikli oval ya da hafif uzundur. Spor ve maceradan hoşlanırlar, kendine güven duyguları yüksek, yaşam koşullarına dayanıklı ve lider eğilimlidirler.
- 2.Astenik Tip:** Uzun ve ince yapılarıdır, genellikle ne kadar çok yemek yerlerse yesinler, pek kilo almazlar, kol ve bacakları zayıf ve uzundur. Bunlar soğukkanlı, içe dönük, alıngan, inatçı, yalnızlıktan hoşlanan, duygularını dizginleyebilen, çekingen, çoğu kez de gururlu, kötümser, komplekslere eğilimlidirler.
- 3.Piknik Tip:** Genellikle kısa boylu, kilo almaya eğilimli ve yüzü tumbul çoğu kez de saç dökülme sorunu vardır. Dışa dönük, yaşamaktan zevk alan, sempatik, dostluğuna güvenilebilen, toplumsal, yufka yürekli, iyimser, alçak gönüllü, kin tutmayan, yemeyi içmeyi seven kişilerdir.
- 4.Displastik Tip;** Vücut ve organ oranları dengesiz ve kısıtlı, bedeniyle barışık olmayanlarda aşağılık kompleksi mevcuttur.

4.A VE B TİPİ KİŞİLİK SINIFLAMASI (FREIDMAN VE ROSENMAN)

- Yapılan araştırmalarda A ve B tipi kişilik özellikleri ile strese maruz kalma düzeyleri arasında yakın ilişki olduğu ortaya konmuştur.

1.A Tipi Kişilik; Hareketli, işlerini hızlı yapmasını seven, aynı anda birkaç işi birden yapmaya çalışan kişilerdir. Boşa zaman geçirmekten hoşlanmazlar, kendisini devamlı zaman baskısı altında hissederler. Ayrıca rekabeti seven, hızlı hareket eden, hızlı konuşan, sabırsız kişilerdir. İş kolik özellikleri nedeniyle ailelerini ihmal edebilirler. Yüksek stres duyarlar ve stresin yol açtığı psikosomatik hastalıklara yatkındırlar. A tipi kişilik tümüyle olumsuz algılanmamalıdır. Ancak bunlar, hızlı tempoları nedeniyle öfkeli ve sabırsız olabilirler. Bu durum onların, örgüt içinde diğerleriyle çatışmalarına, olumsuz insan ilişkilerine ve iletişim sorunlarına yol açabilmektedir. Örgütlerin orta ve alt kademe yönetiminde A tipi kişiliğe sahip bireylerin daha başarılı oldukları ileri sürülmektedir.

2.B Tipi Kişilik; Sabırlı, kendini sıkmayan ancak, işlerini iyi planlayarak zamanında bitiren, zaman baskısına pek maruz kalmayan dengeli bireylerdir. Kendini övmeyen, mütevazı özellikleri de dikkat çeker. Bunların kendine güven duyguları yüksek, başkalarını kıskanmadığı için onlara engel koymayan, iletişim yeteneği iyi olan bireylerdir. B tipi kişiliğe sahip olanlar, sabırlı ve ayrıntılı düşünmeleri nedeniyle üst kademe yöneticiliğinde daha başarılı olmaktadır.

Araştırmalara göre; Amerika'daki yöneticilerin % 60'ı A, % 12'si B tipi kişilik özelliği göstermişdir. Bir kişi tümüyle A, ya da tümüyle B kişilik özelliği göstermez pek çok kişinin her iki tipe ilişkin nitelikleri karma biçimdedir, ancak bunlardan birisine daha yatkın olabilirler.

5.SEGAL'İN KİŞİLİK DİNAMİKLERİ

- Kişilik, **Üç Temel Boyut** üzerine yapılanmaktadır.
 - a.Zihinsel Boyut:** Akıl ve düşünme ile ilgili olup, daha çok ileriye düşünme, vizyon oluşturma, planlama, yönetme, yapılaştırma, gerekli görme, değer ve ilke oluşturma, objektif olma ve analiz özelliklerini içeren bir yapıdır.
 - b.Duygusal Boyut:** Bu hisler ve ilişkilerle ilgili olup, daha çok hissetme, ilişkilendirme, iletişim kurma, bireyselleştirme, olaylarla bağlantı ve empati kurma gibi özellikleri içermektedir.
 - c.Fiziksel Boyut:** Vücut ve hareket ile ilgili olarak, daha çok üretme, somutlaştırma, ayrıntılandırma, işlev kazandırma, kolaylaştırma, sistematik hale getirme, ortak davranma gibi özellikleri kapsar. Yapılan çalışmalarda, Avrupa ülkelerinde yaşayan insanların yaklaşık %50'sinin duygusal ve fiziksel merkezli kişilik dinamiğine sahip olduğu ileri sürülmektedir.

6.MYERS-BRIGGS KİŞİLİK TİP SINIFLAMASI

- a.Dışa Dönük(D)-İçe Dönük(İ) Kişilik:** Dışa dönükler, sempatik, sosyal ve kendini ifade edebilen bireylerdir. İçe dönükler ise, aksine sessiz ve utangaçtırlar.
- b.Algısal(A)-Sezgisel(S):** Algısal bireyler, pratik, düzeni ve ayrıntıyı seven kişilerdir. Sezgiseller ise, bilinç dışı süreçleri önemser ve olaylarda daha çok resmin bütününe bakarlar.
- c.Düşünen(Dü)-Hisseden(H):** Düşünen kişilik özelliği gösterenler sorunların çözümü ile uğraşırken, daha çok düşünce ve mantığı ön planda tutarlar. Hissedenler ise, duygu ve bireysel değerlerine güvenirlir.
- d.Yargılayan(Y)-Kabul Eden(K):** Yargılayanlar kontrollü davranmayı isterler ve yaşamlarının düzenli ve titiz olmasını yeğlerler. Kabul edenler daha esnek ve içlerinden geldiği gibi davranma eğilimindedirler.

Bunların her biri, diğer kişilik özellikleri ile kombinasyon yapması ile toplam 16 kişilik tipi oluşmaktadır. Aşağıda birkaç örneğe değinilmiştir.

- 1.İçe Dönük-Sezgisel-Düşünen-Yargılayan(İSDüY):** Zeki, vizyon sahibi, kendi fikir ve amaçları için güçlü güdülere sahiptirler. Ayrıca şüpheci, eleştirel, bağımsız, kararlı ve çoğu kez inatçıdırlar.
- 2.Dışa Dönük-Algısal-Düşünen-Yargılayan(DADüY):** Düzenleyici ve örgütleyici nitelikleri nedeniyle örgütün faaliyetlerini örgütlemeyi ve yürütmeyi severler. Gerçekçi, mantıklı, analitik ve belirleyici olup, iş ve mekanik konusuna oldukça yatkındırlar.
- 3.Dışa Dönük-Sezgisel-Düşünen-Kabul Eden(DSDüK):** Kavramlaştırıcı, yenilikçi, bireysel, çok yönlü, güç sorunları çözmede becerileri iyi olan özelliklere sahiptir.

7.SPRANGER'İN KİŞİLİK TIP SINIFLAMASI

- Alman ruh bilimci Spranger, bireyin toplumsal rolü, durumu ve amacına göre altı temel tip oluşturmuştur.
- 1. Politik Tip:** Mevki, statü ve makam elde etmek, güçlü olmak için uğraş veren kişilik özellikleri.
 - 2. Ekonomik Tip:** Parasal çıkarlarını düşünen bireyler.
 - 3. Estetik Tip:** Hep yenilik ve değişiklik eğiliminde olanlar ve bu eğilimlerde estetik ve güzelliği ön planda tutanlar.
 - 4. Dindar Tip:** Günlük yaşamlarının önemli bir kısmını ölüm sonrası inandıkları dünya için çaba gösteren ve sıklıkla iki dünya arasında bağlantı kuran kişiler.
 - 5. Teorik Tip:** Günlük yaşamlarında soyut düşünme eğilimlerinin fazla olduğu bireyler.
 - 6. Sosyal Tip:** Başkalarına yardımcı olmaktan, iyilik etmekten zevk duyan insanlar.

BEŞ BÜYÜK KİŞİLİK MODELİ VE DİĞER KİŞİLİK MODELLERİ KİŞİLİK BOZUKLUKLARI VE NORMAL DIŞI DAVRANIŞLAR

Beş Büyük Kişilik Modeli:

- 1.İçe-Dışa Dönüklük,
- 2.Duygusal Kararlılık-Kararsızlık,
- 3.Uyumluluk-Uyumsuzluk,
- 4.Sorumluluk-Sorumsuzluk,
- 5.Deneyime Açıklık,

Diğer Kişilik Modelleri:

- a.Kendilik Kontrolü,
- b.Öz Denetim,
- c.Başarı Yönelimi,
- ç.Otoriter Kişilik,
- d.Makyavelizm(Mach),
- e.Kendine Güven,
- f.Kendini Yansıtma,
- g.Risk Alma Eğilimi,
- ğ.Çekirdek, Öz-Değerlendirme,
- ı.Narsizim,
- i.Proaktif Kişilik,
- k.A Tipi-B Tipi Kişilik,

Kişilik Bozuklukları ve Normal Dışı Davranışlar:

- a.Şizoid Kişilik,
- b.Şizotipal Kişilik,
- c.Paranoid Kişilik,
- ç.Sado-mazoşist Kişilik,
- d.Çökkün Kişilik,
- f.Obsesif-kompulsif Kişilik,
- g.Kaçıngan Kişilik,
- h.Bağımlı Kişilik,
- ı.Narsistik(Özsevici) Kişilik,
- i.Antisosyal(Psikopatik/Sosyopatik) Kişilik,
- j.Histrionik Kişilik,
- k.Sınırdaki(Borderline) Kişilik,

BEŞ BÜYÜK KİŞİLİK MODELİ VE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ

- 1.İçe-Dışa Dönüklük:** İçe döndükler, çekingen, kaygılı ve sessizdirler. İçe dönüklüğün karşıtı dışa dönüklüktür. Dışa dönükler, girişken, sosyal, enerjik ve konuşkan, kendini iyi ifade eden bireyler. Bu kişiler genel olarak yaşamlarında mutlu, iletişim kurma becerileri iyi. Bunlar daha fazla arkadaş edinebilir, sosyal ortamları severler. Yüksek dışa dönük kişilik boyutunda, iş performansı, iş ve yaşam tatmini yüksek ve liderlik yönünün daha iyi geliştiği kişilerdir. Dezavantajı; daha çok dürtüleriyle hareket eder, bu yüzden dürtüsel riskli davranışlara girebilirler.
- 2.Duygusal Kararlılık-Kararsızlık:** Duygusal boyut ile ilgili. Bu bireyler sakin, kendine güvenen ve kendini güvende hisseden, mutlu ya da sinirli, bunalımlı ve kendini güvende hissetmeyen bireyleri tanımlar. Duygusal tepkileri uyumlu ve dengelidir. Duygusal kararlılığın tersi durumunda **“nörotik”** terimi kullanılmaktadır. Testte duygusal kararlılık puanları düşük olan bireyler, aşırı titiz ve tedbirli, sorun ya da tehlike bulgusu ararlar. Bu nedenle stresin fiziksel ve ruhsal etkilerinden daha fazla zarar görürler. Bu durum, bireyin strese dayanma yeteneğine bağlıdır. Olumlu duygusal kararlılık sahibi bireyler, sakin, kendinden emin ve güvenli kişilik sergileme eğilimindeyken, olumsuz duygusal kararlılık özelliği gösterenler sinirli, endişeli, karamsar ve kendine güvensiz duygular içerisindedir. Örgüt yöneticilerinin en önemli özelliklerinden biri duygusal tutarlılık boyutudur. Yüksek düzeyde duygusal kararlılık kişilik boyutu, iş ve yaşam tatmininin yükselmesini ve stres düzeyinin düşmesini etkiler.

BEŞ BÜYÜK KİŞİLİK MODELİ VE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ

3.Uyumluluk-Uyumsuzluk: Bir bireyin diğer bireylere uyma eğilimini gösterir. Yüksek düzeyde uyumlu bireyler, işbirlikçi, sıcak ve güvenilirlerdir. Hoşgörülü, kibar, güler yüzlü, güven verici, dost ve arkadaşça davranan ve ekip çalışmasına yatkındır. Örgütsel davranış açısından iyi huylu, işbirlikçi ve güvenilir bireylerdir. Bu tür özelliklere sahip yöneticiler, ast ve üstleri ile iyi iletişim kurabilir ve onları iyi güdüleyebilir. Çevresi tarafından sevilirler ve müşteri hizmetleri gibi kişiler arası ilişkiler konusunda başarılıdırlar. Bunlar, kurallara uyan, işbirlikçi bireylerdir. Ancak karşısındakileri memnun etme eğiliminden dolayı, müzakere gerektiren işlerde başarılı değillerdir. Aksine, uyumluluk düzeyi düşük bireyler, soğuk, uyumsuz ve muhalif davranış eğilimi içerisindedirler. Yüksek düzeyde uyumluluk kişilik boyutu, iş performansının yükselmesini, olağan dışı davranışların azalmasını etkiler.

4.Sorumluluk-Sorumsuzluk: Sorumluluk düzeyi yüksek bireyler, düzenli, güvenilir, azimli, sabırlı, titiz ve temkinli, planlı ve programlı çalışmaya yatkın kişilerdir. Öz bakım, beslenme ve egzersiz gibi sağlık önlemlerine aşırı özen gösterirler. Sigara, alkol ve uyuşturucu kullanma, korunmasız cinsellik ve dikkatsiz araç kullanma gibi riskli ve zararlı davranışlardan olabildiğince uzak dururlar. İşlerini büyük bir sorumluluk duygusu ile yerine getirirler. Bunların örgüt içerisinde yöneticilik dahil her türlü görevlerde başarılı olma olasılığı yüksektir. Genellikle performans odaklı olup, daha iyi yapma eğilimindedirler. Aksine sorumluluk boyutu düşük olanlar, dikkati kolay dağılan, düzensiz ve güvenilmez kişilerdir. Yüksek düzeyde sorumluluk kişilik boyutu, örgütsel bağlılığı artırır, daha yüksek iş performansını ve liderlik yönünün daha iyi geliştirilmesini etkiler.

BEŞ BÜYÜK KİŞİLİK MODELİ VE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ

5. Deneyime Açıklık: Bireyin yeniliğe ilgi ve yeniliklere yönelme durumu, hayal gücü, duygusallık ve meraklılık yönü. Bu bireyler meraklı, yaratıcı, zeki, hayal gücü kuvvetli, geniş ve ayrıntılı düşünebilen, bilim ve sanata yatkın, kültürlü ve entelektüel kişilerdir. Yaratıcı özellikleri nedeni ile hızlı değişim içerisinde olan örgüt yöneticilerinde aranan niteliklerdendir. Deneyime açıklık boyutu düşük olanlar, daha çok gelenekseldir. Bunlar yeniliğe yeterince açık olmayıp, değişimlere ayak uyduramayabilirler. Yüksek düzeyde deneyime açık kişiler değişime daha yatkın, eğitim performansını ve liderlik yönünü daha iyi geliştirirler. Deneyime açıklık boyutu yüksek olanların, uluslar arası görevlendirmelerde başarılı olabilecekleri ileri sürülmektedir. Açık insanlar uyum sağlama özellikleri nedeniyle diğer ülkelerin kültürünü daha kolay kabullenebilir, iş ortamında daha iyi performans gösterebilirler.

Bu beş kişilik özelliği açısından yüksek düzeye sahip yöneticilerde liderlik özellikleri daha kolay geliştirilebilmektedir. Yapılan birçok araştırmada sorumluluk boyutunun, diğer boyutlara kıyasla iş performansı açısından daha yüksek düzeyde olumlu ilişki içinde olduğu belirlenmiştir.

DiğER KiŐILIK MODELLERİ (BEŞ BÜYÜK KiŐILIK MODELİ DIŐINDA)

- Yapılan alıŐmalar sonucunda “Beş Büyük Kişilik Modeli”nden baŐka farklı kişilik özellikleri de tanımlanmıŐtır. Bu kişilik özellikleri, Beş Büyük Kişilik Modeli ile birlikte düşünülmesi halinde, örgütlerde çalışan yöneticilerin, yönetilenleri örgütün hedeflerine uygun istihdam etmesi ve verimliliğin artması konusunda yarar sağlar.

a.Kendilik Kontrolü,

b.Öz Denetim,

c.Başarı Yönelimi,

.Otoriter Kişilik,

d.Makyavelizm(Mach),

e.Kendine Güven,

f.Kendini Yansıtma,

g.Risk Alma EĞilimi,

Đ.ekirdek, Öz-Değerlendirme,

ı.Narsizim,

i.Proaktif Kişilik,

k.A Tipi-B Tipi Kişilik,

DiğER KiŐILİK MODELLERİ (BEŞ BÜYÜK KiŐILİK MODELİ DIŐINDA)

a.Kendilik Kontrolü: Bireyin, bir olgu ya da olayın meydana gelmesinden ya da bunun sonuçlarından kendi katkısının olduğuna inanması ya da inanmamasıdır. Bu kişilik özelliği iki boyutta ele alınabilir.

a.1.İçsel Kendilik Kontrolü; Bu bireyler, kendilerine yönelik kararları kontrol edebileceklerine inanır ve çok çalışması halinde ödüllendirileceğine, tembel davranması halinde üst yöneticilerin onları işten ayıracaklarına inanır. Kendi davranışlarını daha iyi denetler, sosyopolitik açıdan edilgen değil, daha etkindirler. Başkalarını ikna etmeye çalışırlar, ancak kendileri başkalarından daha az etkilenirler. Bu tür kişiler daha çok başarıya yönelik olarak çalışırlar. Başarısızlıklarında kendilerini suçlarlar. Kendine daha çok özen gösterdiğinden daha iyi sağlık alışkanlıkları edinmişlerdir. İşe devam konusunda duyarlıdırlar ve pek devamsızlık yapmazlar. İşe ve iş yerine bağlılıkları yüksektir.

a.2.Dışsal Kendilik Kontrolü; Çevresinde gelişen olayları kendi dışındaki etmenlere, şans ve kadere bağlayan kişilerdir. Bu tür bireyler daha katı, kuralcı ve yönlendirici bir yönetim modelini yeğlerler. İşlerinde daha az tatminkar olup, tatminsizliklerinin nedeni olarak örgütü suçlama eğilimindedirler. Rutin işlerde daha başarılıdırlar, emirlere uyarlar, ancak yönetim ve çalışma koşullarına ilişkin yakınmaları fazladır.

b.Öz Denetim: Öz denetimi yüksek olan bireyler, davranışlarını dışsal ve durumsal etkenlere ayarlama konusunda uyumludurlar. Dışsal etmenlere son derece duyarlıdırlar. Bu tür bireyler, kendine özgün kişilikleri ile toplum ya da iş yerinde sergiledikleri davranışları farklıdır . Öz denetimi yüksek olanlar, düşük olanlara kıyasla performansı daha yüksek olup, lider olabilirler. Bu tür yöneticiler, daha fazla terfi alır ve alt kademe yöneticilikten, üste doğru daha kolay yükselebilirler.

DiğER KiŐILİK MODELLERİ (BEŞ BÜYÜK KiŐILİK MODELİ DIŐINDA)

- c. Başarı Yönelimi:** Başarı gereksinimi yüksek olan kişiler, işleri sürekli daha iyi yapma ve mükemmelliyetcilik konusunda duyarlıdırlar. Bunlar, daha çok kendi çabaları ile baŐarıyı yakalamaya çalışırlar. Zor işlerde baŐarısız olabilecekleri kaygısı, kolay iŐlerin baŐarısı onları yeterince tatmin etmeyeceği algısı, onları orta güçlükteki iŐlere yönelerek, baŐarma olasılıklarını artırmaya çalışırlar. Başarı yönelimi yüksek olan bireyler, rekabetçilik gerektiren iŐlere verilmesi halinde iş performansı artar.
- ç. Otoriter Kişilik:** Örgüt içinde çalışanlar arasında statü ve güç farklılığının olmasını benimseyen bireylerdir. Bunlar, katı kuralları olan, insanları yargılayan, üst yönetime Őirin görünmeye çalışan, alt kademedeki çalışanlara tepeden bakan ve onları her fırsatta ezmeye çalışan kişilerdir. Böyle yöneticilerin, iş baŐarısı olumsuz yönde etkilenebilir. Ancak örgüt yapısı, ilke olarak aşırı otoriter olmayı benimsemiŐe ve çalışanların iş kurallarına aşırı uyumlu davranmalarını gerektiriyorsa, başarılı olur. Böyle kişilerin dogmatik yönü de varsa, yani konuya körü körüne inanıyor ve inançlarında katı tutum sergiliyorsa, değişime dirençli ve tutucu davranırlar.

DiğER KiŐILİK MODELLERİ (BEŞ BÜYÜK KiŐILİK MODELİ DIŐINDA)

d.Makyavelizm(Mach): Bu kişilik türünün adı, 16.yüzyılda, gücün nasıl elde edileceği ve nasıl kullanılacağına ilişkin yazılar yazmış Niccolo Machiavelli'den esinlenerek konulmuŐtur. Bu bireyler, başkalarıyla aralarına mesafe koyan, başkalarını kullanan ve diğer insanları ikna edebilen ancak, kendisi kolay ikna edilemeyen insanlardır. Bunlar, duruma göre davranır, yüz yüze görüŐülen durumlarda daha başarılıdırlar. Ayrıca bunların daha az sevdiği, daha fazla iş stresi duyduğu ileri sürölmektedir.

e.Kendine Güven: Bireyin kendini sevme ya da sevmeme derecesi kişiden kişiye göre farklılık gösterir. Kendine güven ya da sayĐı, bireyin beklentisi ile yakından ilgilidir. Kendine güven düzeyi yüksek olanlar, başarı için birçok yeteneğe sahiptir. Bu kişiler, iş seçiminde kolay risk alabilir ve kendilerine uygun olmayan işi tercih edebilirler. Bu kişilerin iş yerinde tatmin olma olasılığı yüksektir. Kendine güven düzeyi düşük kişiler ise, çevresindekilere şüpheci davranırlar. Bu kişiler, başkalarının kendisi için söylediği övgülerin ve olumlu değerlendirmelerin daha fazla etkisi altında kalırlar ve başkalarından destek ararlar. Yönetici konumunda olanlar, başkalarını memnun etmekten zevk duyarlar. Bu kişiler aynı zamanda daha çok tatminsiz bireylerdir.

DiğER KiŐILİK MODELLERİ (BEŞ BÜYÜK KiŐILİK MODELİ DIŐINDA)

f.Kendini Yansıtma: Bireyin, bir baŐka kişinin davranışlarını gözlemleyerek onları benimsemesi, içselleŐtirmesi, benzer biçimde taklit etmesi söz konusudur. Kendini yansıtma düzeyi yüksek olanlar, davranışlarını dışsal durumlara ve başkalarına göre iyi ayarlayabilen, uyum sağlayan kişiler olup, örgüt içinde başarılı olabilirler. Kendini yansıtma düzeyi düşük olanlar, koşullara ve kiŐilere göre kendilerini yeterince ayarlayamadıklarından, hemen her durumda inandığı gibi hareket edebilirler.

g.Risk Alma EĞilimi: Riske girmenin avantaj ve dezavantaj yanları bulunur. Karar verilecek her olayın getireceği riskleri vardır. Önemli olan isabetli karar vermektir. Risk alma eğilimi yüksek olan yöneticiler, olay konusunda yeterince bilgi edinmeden çabuk karar verirler. Risk alma eğilimi düşük kişiler ise, daha geç karar verip, daha çok bilgiye gereksinim duyarlar. Büyük kuruluşlardaki yöneticilerin risk almaya daha istekli oldukları ileri sürülmektedir.

DiğER KiŐILIK MODELLERİ (BEŞ BÜYÜK KiŐILIK MODELİ DIŐINDA)

Đ.Çekirdek-Öz Değerlendirme: Bunu iki boyutta ele almak gerekir. Olumlu çekirdek-öz değerlendirme sahibi bireyler kendilerini severler ve kendilerini etkili, becerikli görürler ve çevredeki etmenlerin kendi denetimlerinde olduğuna inanırlar. Bunlar belirledikleri hedeflere daha iddialı ve bunlara ulaşmak için daha fazla çaba ve sabır gösterdiklerinden, bunların performansı diğerlerine kıyasla daha iyidir. Bu bireylerin daha iyi müşteri hizmeti sundukları, iyi iş arkadaşı oldukları ve kariyerlerinde daha hızlı yükseldikleri bilinmektedir. Olumsuz çekirdek öz-değerlendirme sahibi olanların becerilerini sorgulayıp, kendilerini çevredeki insanlar üzerinde etkisiz olduklarını düşünmelidirler.

1.Narsizim: Bu kavram, öz önemseme duygusu aşırı yüksek olan, çoğu kez hayranlık beklentisi içinde bulunan ve kendini beğenmiş bireyler için kullanılmaktadır. Narsist duyguları ağır basan yöneticilerin kendilerini aşırı sevmeleri nedeniyle olaylara çıkarıcı yaklaştığı, başkalarını aşağılayan eğilimleri bulunmaktadır. Bu nedenle çevrelerindeki diğer insanlar tarafından pek seilmeyebilirler. Yöneticisini pek sevmeyen çalışanların olumsuz davranışları örgüte yansıyabilir.

DiğER KiŐILIK MODELLERİ (BEŞ BÜYÜK KiŐILIK MODELİ DIŐINDA)

i.Proaktif Kişilik: Bu bireyler, var olan koŐulları geliŐtirmek ya da yenilerini oluŐturmak için inisiyatif kullanma eğilimindedirler. Bunlar, fırsatları belirleme, inisiyatif kullanarak eyleme geçme, değişim sağlanana kadar çaba gösterme dikkat çekici özellikleridir. Kısıtlama ve engellere aldırmadan amaçları doğrutusunda hareket ettiklerinden, bu bireyler kurumların hedeflediği değişime açık insanlardır. Bunlar, örgütteki durum ve koŐulları zorlarlar, durumların uygun olmaması halinde hoşnutsuzluklarını cesaretle dile getirirler. İŞ yerinde başarılı olma olasılığı yüksektir. İŞ ve örgütle ilgili bilgileri araştırmaya ve kariyer planlamasına yatkındırlar.

k.A Tipi-B Tipi Kişilik: Bu kişilik özelliklerine “Kişilikte Tip Kavramı ve Kişiliğin Tipolojik Sınıflandırılması” konusunda değinilmiştir.

KİŞİLİK BOZUKLUKLARI

NORMAL DIŞI DAVRANIŞLAR

- Normal dışı tutum ve davranış gösteren bu tür kişilik tanımlamaları daha çok klinik psikologlar ve psikiyatrlar tarafından yapılmıştır. Bu tür davranışların gelişmesinde;
 - ✓ **Kalıtım,**
 - ✓ Psikanalitik kurama göre belirli psikoseksüel-psikososyal gelişme dönemlerinde saplanmaya neden olabilecek **aile tutumları,**
 - ✓ Edilgin-bağımlı kişiliğın **daha çok oral dönemde aşırı doyumsuzluk** ya da **aşırı doyurulma,**
 - ✓ Obsesif kompulsif kişiliğın **anal dönemde saplanma,**
 - ✓ Antisosyal kişiliğın ise tutarsız değeri yargıları ve tutumları olan ya da **parçalanmış aile yapısı,**ile ilişkili olduğu ileri sürölmektedir.

- a.Şizoid Kişilik,
- b.Şizotipal Kişilik,
- c.Paranoid Kişilik,
- ç.Sado-mazoşist Kişilik,
- d.Çökkün(Depresif) Kişilik,
- f.Obsesif-kompulsif Kişilik,
- g.Kaçınan Kişilik,
- h.Bağımlı Kişilik,
- ı.Narsistik(Özsevici) Kişilik,
- i.Antisosyal(Psikopatik /Sosyopatik) Kişilik,
- j.Histrionik Kişilik,
- k.Sınırdı(Borderline) Kişilik,

NORMAL DIŞI DAVRANIŞLARIN ORTAK ÖZELLİKLERİ

- ✓ Yapılan yanlışların yinelenmesi, ders alınmaması,
- ✓ Çocukluk ya da ergenlikten beri sürüyor olması,
- ✓ İş yaşamında ve toplumsal ilişkilerde belirgin bozulmaya ya da şiddetli sıkıntıya yol açması,
- ✓ Biliş, duygulanım, dürtü kontrolünde ve insan ilişkilerinde toplumsal değer ve ölçülerden uzaklaşması, topluma aykırı davranışlar göstermesi,
- ✓ Çevre ile çatışma ve sürtüşmeye girilmesi, bireyin kendisini çevreye değil, çevreyi kendine yudurmaya çalışması,
- ✓ Bireyin sorunları karşısında daha çok çevreyi suçlaması, sorunun çevreden kaynaklandığını iddia etmesi, ısrarla kendinin haklı olduğu iddiası,
- ✓ Sorumluluktan kaçması,
- ✓ Antisosyal davranışlarından suçluluk duymaması,
- ✓ Alkol ve diğer maddelere aşırı tutku, düşkünlük ve kolay bağımlılık eğilimi,
- ✓ Çoğunun profesyonel tıbbi desteğe, psikiyatrik tedaviye gereksinim göstermesi,
- ✓ Kullanılan savunma mekanizmaları daha çok “akla yakınlaştırma”, “bilinçli yalanlama(inkar etme)”, “yansıtma ve çevreyi suçlama”, “çevredekileri oyuna getirme, istismar etme ve kullanma” biçiminde ve daha çok ilkel nitelikte,
- ✓ Kişilik bozuklukları erkeklerde, kadınlara kıyasla 4-5 kat daha fazla görülmele birlikte, boyun eğici bağımlı, histrionik ve sınırda(borderline) bozukluklar daha çok kadınlarda; paranoid, şizoid, şizotipal, antisosyal bozuklukların erkekler arasında daha yaygın olduğu ileri sürülmektedir.
- ✓ Norveç'te yapılan bir araştırmada, sıklığın %3,9-14,8 olduğu, antisosyal kişilik davranışı gösterenlerin %75'inin bekar, %8'nin evli olduğu bulunmuş.

KİŞİLİK BOZUKLUKLARI NORMAL DIŞI DAVRANIŞLAR

- a.Şizoid Kişilik:** Sevinçleri, öfke ve üzüntüleri dışarıdan pek kolay anlaşılmaz. Çevresindekilerin eleştiri ve övgülerine pek aldırılmazlar ve genellikle yalnız kalmayı tercih ederler, kendilerine yakınlık gösterenlere soğuk ve itici davranırlar. Kimileri sanata ve entelektüel etkinliklere düşkün olabilir. Bu bireylerin **çocukluk döneminde duygusal ihmale uğradıkları** ileri sürülmektedir.
- b.Şizotipal Kişilik:** Düşünce ve davranışlarında garip ve olağandıŐılık dikkat çekicidir. Duygulanımları kısıtlı, kimi zaman da uygunsuzdur. AŐırđ alınganlık, kuŐkuculuk ve garip konuşma tarzları nedeniyle çevresiyle yakın ilişki kuramazlar. Telepati, altıncđ duyu sahibi olma, kimi objelerin uğursuzluğuna inanma, gaipten ve gelecekten haber verme gücü iddiası gibi büyüsel inanıŐları bulunur. Yapılan çalışmalarda, şizotipal kiŐiliğđn gelişiminde **çocukluk döneminde bedensel ve ruhsal kötü muamele ve bedensel ihmalin** rolü olduğu bildirilmiŐtir.

KİŞİLİK BOZUKLUKLARI

NORMAL DIŞI DAVRANIŞLAR

c. Paranoid Kişilik: Kuşkucu, alıngan, kuruntulu kişilerdir. Çevresindeki insanlardan kendisine kötülük edileceği kaygısı ve kuşkusunu ile aşırı dikkatli ve savunucudurlar. Çabuk alınırlar, insanların bakış, hareket ve sözlerini olumsuz yorumlama eğilimindedirler. Genellikle aşırı kıskanç, kinci ve aşırı gururludurlar. Olayları abartmaya, tartışmaya ve kavga etmeye eğilimlidirler. Çevresindeki diğer insanları eleştiren, ancak kendisi eleştiri ve şaka kaldırmayan özelliktedir. Bu bireylerin çocukluk döneminde **duygusal kötü muamele ve ihmal gördükleri** ileri sürülmektedir.

ç. Sado-Mazoşist Kişilik: Daha çok normal dışı cinsel davranışlar için kullanılmış ve cinsel haz için partnerine işkence eden ve acı çektirenlere “sadist”, işkence edilmesinden zevk ve haz duyana “mazoşist” tanımlaması yapılmıştır. Bu bireyler birbirini bulur ve bırakamazlar, birinde **acı çekme**, diğerinde **acı çektirme** gereksinimi karşılıklı olarak giderilir. Ancak günümüzde sado-mazoşist kavramının kapsamı değişmiş, cinsel bir nitelik taşımaya bile, **başkalarına eziyet etmeyi ve çektirmeyi ya da birilerine boyun eğerek eziyet edilmeyi, eziyet altında yaşamayı, benimsemiş bundan beslenen bireyleri** de tanımlar. İş ortamında yönetici ve çalışanlar arasında bu tür kişilikte olan bireyler bulunmaktadır. Kurum içerisinde çalışanlarını ezen, eziyet eden yönetici ve buna boyun eğerek katlanan, kimi kez de amirinin küçültücü tutum ve davranışlarına çanak tutan çalışan örneklerine rastlanmaktadır. **Aile içi şiddet ve sevgi yoksunluğu** etkili.

KİŞİLİK BOZUKLUKLARI NORMAL DIŞI DAVRANIŞLAR

- d.Çökkün(Depresif) Kişilik:** Devamlı bir mutsuzluk, kötümserlik, üzüntü hali, her şeyi fazla ciddiye alan, eğlenmeyi, hayattan zevk almayı pek bilmeyen, kolay beğenmeyen bireylerdir. Ayrıca özgüvenleri düşük, kendini suçlamaya, değersiz ve önemsiz görme eğilimleri vardır.
- e.Pasif-agresif Kişilik:** Pasif direnişli bireylerdir. Çevresindeki bireylere kin, öfke ve saldırganlık duygularını daha çok pasif bir direnişle ortaya koyarlar. Bu pasif direniş daha çok aile ve iş ortamında gösterilir. İşlerini biraz daha hızlı ve zamanında bitirmesi istendiğinde, bu kişilerin işi uzattıkları ve erteledikleri gözlemlenir. Yönetici tarafından bunların üzerine gidilmesi ve ısrar edilmesi halinde, bu bireylerde erteleme ve savsaklama eğiliminde artma, küsme, surat asma, yöneticilerini çekiştirme gibi davranışlar gözlenir. Bu tür davranma nedenleri için unutkanlık, rahatsızlık gibi yüzeysel nedenler ileri sürerler. Yapılan çalışmalar, bu tür kişiliğin gelişiminde **çocuklukta bedensel kötü muamelenin** payı bulunduğu ileri sürülmektedir.

KİŞİLİK BOZUKLUKLARI

NORMAL DIŞI DAVRANIŞLAR

f. Obsesif-Kompulsif Kişilik: Aşırı düzen, titiz ve kusursuz olma, mükemmelliyetçilik, kuralcılık ve inatçılık dikkati çeker. Kendi kurallarına başkalarının da uymasını ister, aksi halde hoşgörüsüzlük gözlenir. Ayrıca iş sorumluluklarına aşırı düşkünlük ve hırs, kılı kırk yarma, ince eleyip sık dokuma tutum ve davranışları gözlenir. Ayrıca cimrilik, biriktirme eğilimi, eskimiş eşyaları atamama, konuşmalarında ve diğer insanlarla ilişkilerinde kuralcı, ayrıntıcı ve mantıklı tutum dikkat çeker. Olaylar karşısında evhamlı, kuruntulu ve ikircikli (ambivalans) davranışlar da söz konusudur. Bu bireylerin sorumlulukları ve iş yükü arttıkça, stres düzeyi ve obsesif kompulsif belirtilerde ve depresyon(çökkünlük) eğiliminde artma gözlenir. Afrika karıncası davranışı gözlenir(Tekrarlayan, obsesyonları rahatlatma davranışları).

g. Kaçınan Kişilik: Toplum içinde olumsuz değerlendirilmekten korkar, utangaç ve çekingen davranır, kendilerini fazla gözler, başkalarınca kendilerinin nasıl görüldüğünü ve değerlendirildiğini merak ederler. Toplum içerisinde yanlış davranmaktan çekinirler, olaylar karşısında yüzü kızarır, elleri titreyebilir, bunların fark edileceği kaygısı yaşarlar. Bu nedenle toplumsal ilişkilerden kaçınırlar. Bu kişilik türü geleneksel toplumlarda ve ülkemizde sık görülür, hatta geleneksel kültürlerde utangaç, çekingen böyle çocuk ve gençler beğenilir ve övgüyle söz edilir. Bu tür kişiliğin gelişiminde de çocuklukta duygusal ihmalin önemli olduğu ileri sürülmektedir.

KİŞİLİK BOZUKLUKLARI

NORMAL DIŞI DAVRANIŞLAR

h.Bağımlı Kişilik: Genellikle kendi başına karar veremeyen, yeterince girişimde bulunamayan, yetişkin olmasına karşın, birçok olay karşısında çocuk gibi çaresiz olduğunu düşünen, yakınlarının karar vermesini, girişimde bulunmasını bekleyen kişilerdir. İsteyici ve alıcı tipler olup, ancak vermeyi pek bilmeyen kişilerdir. Çalışanlarından sorumluluk almayı, özerk karar vermeyi, girişimciliği istemeyen, emirleri ve buyrukları yerine getirmesini isteyen, çalışanlar üzerinde aşırı denetim uygulayan ve koruyucu tutum eğiliminde olan iş yerlerinde mutlu ve uyumludurlar. Bu bireylerde daha çok **oral döneme sapanma** söz konusudur. Ayrıca bunlar daha çok **çocukluklarında aşırı korunan, her istediğı yerine getirilen, özerklik ve girişim yetileri kısıtlanarak büyütülen, aşırı koruyucu ve kollayıcı aile ortamında yetişen** bireylerde görüldüğü ileri sürülmektedir.

1.Narsistik(Özsevici) Kişilik: Kendilerini bedensel ve zihinsel yönden aşırı beğenen, üstün gören, çevresinden devamlı ilgi, beğeni ve onay bekleyen, en güzel, en yakışıklı ve en başarılı olduğuna inanan bireylerdir. Bireyin benlik saygısı, çevreden gelecek ilgi, beğeni ve onaylarla beslenir, eleştiriye katlanamazlar. Bunalım ve çökkünlük kolay gelişebilir. Kendilerini yüceltmek, üstün görmek ve üstün göstermek için çevresindeki diğer kişileri kullanırlar. Genellikle arkadaşlıklarını ve insan ilişkilerini ben merkezci, bencil ve çıkar temelinde sürdürürler. Çevresindeki insanların duygu ve düşüncelerine empati gösteremezler. **Ailelerin çocuğun olumlu özelliklerini aşırı abartmaları ve yüceltmeleri, yerli yersiz vurgulamaları ile devamlı beslenen ve aşırı büyülenen özbenlik duygusunun bu kişilik gelişiminde payı bulunmaktadır.**

KİŞİLİK BOZUKLUKLARI

NORMAL DIŞI DAVRANIŞLAR

i. Antisosyal (Psikopatik/Sosyopatik) Kişilik: Toplumsal kurallara ters düşen, suç işlemeye yönelimli, sık sık güvenlik personeline karşı çıkan ve karakola düşen kişilerdir. Aldıkları cezalardan, olumsuz deneyimlerden ders almazlar. Çoğu antisosyal kişide 40-50 yaşlarında aykırı davranışlar azalır ise de, bencil ve sorumsuz davranışları devam eder. Bu kişilerde kavgacılık, sahtecilik, alkol, madde kullanımı ve kumara düşkünlük belirgin özellikleridir. Dürtülerini engelleyememe, davranışlarında atak ve saldırganlık gözlenir. Bu tür kişilerde süperego iyi gelişmemiş olup, çoğu kez suçluluk duymazlar. Pişmanlıkları yüzeysel ve geçicidir. Sorumsuzluk ve suç işlemeye eğilimleri nedeniyle bir işte uzun süre çalışamaz ve sabır gösteremezler. Bu kişiliğin gelişmesinde **çocuklukta bedensel kötü muamele, düzensiz, dengesiz ve parçalanmış aile ortamında yetiştirme** önemli etmenlerdir. Bu kişilerin çocukluğunda **hırsızlık, kavgaya eğilim, evden kaçma gibi normal dışı davranışların** gözleendiği bildirilmektedir.

j. Histrionik Kişilik: Geçmişte “histerik”, günümüzde “histrionik” terimi kullanılır. Dikkat çekme isteği ve çabaları, olayları büyütme ve dramatize etmeye eğilimlidirler. Gösterişli ve çekici olmaya özen gösterirler, ben merkezci ve narsistik eğilimleri dikkat çekicidir. Çevresindeki insanlarla ilişkilerinde yapaylık, rol yapma (oyunculuk), çabuk arkadaş olma, saf, telkine yatkınlık ve bağlılık özellikleri vardır. Arkadaşlık ilişkilerinde şefkat ve sevgi açlığı gösterirler ancak, olgun ve dengeli ilişkiler pek kuramazlar. Bir çok etmenin yanı sıra **çocukluk döneminde kötü muamele ve cinsel kötü yaşantısı** etkili olabilir.

KİŞİLİK BOZUKLUKLARI

NORMAL DIŞI DAVRANIŞLAR

k.Sınırdada(Borderline) Kişilik: Oldukça yaygındır. Bireyin kimlik duygusunda, insan ilişkilerinde ve duygulanımında yaygın ve sürekli tutarsızlık ve dengesizlik bulunmaktadır. Bu kişilerin cinsel, mesleki ve toplumsal kimliklerinde güvensizlik ve tutarsızlık gözlenir. Sağlam bir kimlik duygusu gelişmemiştir. Bu bireyler, olaylar ve iş ortamında kolayca düş kırıklığına uğrayabilirler, bunalım ve depresyona girebilir, zaman zaman antisosyal davranışlar, alkol ve madde kullanımına yönelme, yalnızlık korkusu, yalnızlığa intolerans gösterirler. Bunalım ve sıkıntı karşısında bedenini jiletme, sigara ile yakma ve intihar girişimlerine eğilimlidirler. Bireylerin çoğunda narsist özellikler gözlenir. Bu kişiliğin ortaya çıkmasında çocukluk çağında iyi ve kötü olarak nitelenen, içe atılan obje ve olaylara ilişkin tasarımlar yetişkin yaşamda ilişkilere yansımaktadır. Bu nedenle bu tür insanlar ya hep iyi ya da hep kötü özellikler gösterebilirler. Bu bağlamda genel olarak iyiler sevilir ve yüceltilir, kötüler değersizleştirilir. Böylece bireylerde, sevgi-nefret, yüceleştirme-değersizleştirilme duyguları arasında bocalamalar gözlemlenir. Bu kişiliğin gelişmesinde **çocukluk döneminde destek, sevgi, ilgi ve disiplin dengesizliği ya da yetersizliği nedeniyle temel güven ve özerklik duygusunun engellenmesi, özbenlik sınırlarının yeterince belirlenmemesi, önemli etmenler olarak öne sürülmektedir. Ayrıca çocukluk çağında çocuğa uygulanan şiddet ve olumsuz cinsel davranışlar ve parçalanmış aile ortamı etkisinin de** önemli olduğu bildirilmektedir.

KİŞİLİĞİN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

- Kişiliğin ölçülmesi oldukça güç olup, tüm özelliklerinin belirlenmesi olanaksızdır. Yapılan ölçüm ve değerlendirme çalışmalarında ortalama değerler elde edilir. Dünya’da yaşayan insan sayısı kadar farklı kişilik yapısı bulunduğu söylenebilir. Bu durum parmak izine benzetilebilir. Ancak kişilik özelliklerinin belirlenmesine yönelik yapılan çalışmalarla, bireylerin gösterdikleri ortak özelliklere göre insanların kişilikleri sınıflandırılarak tanımlanmaya çalışılmaktadır. Kişilik ölçen teknikler de, bu özellikler göz önünde bulundurulurken geliştirilmiştir. Ancak bunların sonuçlarını yorumlarken, insanların kişilikleri konusunda görüşler ortaya koyarken, temkinli olmalıdır. **Yöntemler;**

1. **“Otobiyografik Analiz(Anamnez Yöntemi)”**,
2. **“İlgi Testleri”**,
3. **“Görüşme”**,
4. **“Projektif Testler”**,
5. **“Serbest Çağrışım”**,
6. **“Gözlem”**,
7. **“Kişilik Envanterleri”**,
8. **“Dereceleme Yöntemi”**,

KİŞİLİĞİN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

- 1. Otobiyografik Analiz (Anamnez Yöntemi):** Kişiliği konusunda fikir edinmek istenen bireyin kendisine, yakınlarına ve ailesine ilişkin bilgilere gereksinim bulunmaktadır. Bu bilgiler, bireyin öğrenim durumu, ruhsal, fiziki ve sosyal özellikleri, aile yapısı, aile içi ilişkileri gibi konuları kapsar.
- 2. İlgili Testleri:** Bu amaçla geliştirilmiş testlerle, bireyin hoşlandığı ve tercih ettiği objeleri, kaçındığı olgu ve olayları belirlenir ve buna göre kişilik tanımlaması yapılır. Mesleğe yönelik geliştirilmiş, bireylerin hangi işlerden hoşlandığını ortaya koyan ilgi testleri de bulunmaktadır.
- 3. Görüşme:** İş görüşmeleri amacıyla kişilik konusunda bazı ipuçları elde etmeye yönelik olarak yapılan görüşmeler, bu kapsamda değerlendirilebilir. İş görüşmesinde bireyin işe uygun olup olmadığı araştırılır, sorular, örgütün amacına, işin türü ve niteliğine uygun sorulardan oluşur. Bireyin kaçındığı durumlar, bireyi rahatsız eden konular ve çatışmaya yol açan etmenlerin belirlenmesine çalışılmaktadır. Örgüte alınacak bir pazarlama elemanı ya da halkla iletişim uzmanının dışa dönük olması, etkili iletişim kurabilmesi ve uyumlu kişiliğe sahip olması önemlidir.

KİŞİLİĞİN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

4.Projektif Testler: Bu testlerde, bireyin iç dünyasını dışa yansıtabilecek uyaranlara yer verilmektedir. Projektif testlerden olan “**Rorschach Mürekkep Lekesi Testi**”, üzerinde simetrik mürekkep lekeleri bulunan kartlardan oluşmaktadır. Bireye gösterilen lekeleri benzettiği cisim ve olaylardan yola çıkılarak, kişilik konusunda fikir edinilir. Bireyin olay ve objelere bakışında iyimser ya da kötümser eğilimine göre yaptığı yorumlar değerlendirilerek, kişilik konusunda bilgi edinilmektedir. “**Tematik Algı Testi**” de üzerinde resimler bulunan kartlardan oluşmaktadır. Bireye gösterilerek, resimlere ilişkin öykü anlatması istenir. Yanıtlara göre kişilik yorumlanır.

5.Serbest Çağrışım Yöntemi: Daha çok psikolog ve psikiyatristler tarafından hastalara tanı koymak amacıyla kullanılmaktadır.

6.Gözlem Yöntemi: Birey, kişiliğine ilişkin kimi özellikleri açısından gözlemlenerek, ipuçları elde edilmektedir. Bu sırada bireyin çeşitli olaylar karşısında gösterdiği mimik, jest ve özgün tepkilere göre değerlendirme yapılır.

KİŞİLİĞİN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

7. Kişilik Envanterleri: Kişiliğin Ölçülmesi ve belirlenmesinde yaygın olarak kullanılan anketlerdir. Anket sonuçları, daha önce belirlenmiş ve standardize edilmiş kriterlerle karşılaştırılarak bireyin kişiliği konusunda değerlendirme yapılır. Bunlar, bireyin bedensel durumu, psikolojik tepkileri ile sosyal ve ahlaki tutumlarını içeren sorulardan oluşmaktadır.

“Myers-Briggs Tipi Gösterge(Myers-Briggs Type Indicator-MBTG)”,

“Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri-Minnesota Multiphasic Personality Inventory; MMPI”

“Eysenck Kişilik Envanteri-Eysenck Personality Questionnaire”,

“Cloninger Mizaç ve Karakter Envanteri-Temperament and Character Inventory; TCI”,

“DSM-III-R'nin “Klinik Bozuklukları Formu-Manual for the Structured Clinical Interview for DSM-III-R Personality Disorders; SCID-II”

Bu ölçeklerle hipokondri, paranoya, şizofreni, depresyon, histeri, psikasteni, ve psikopatik gibi klinik tablolara yatkın kişilik özellikleri belirlenebilmektedir.

8. Dereceleme Yöntemi: Birey hakkında elde edinilen verilerin derecelendirilmesine çalışılır. Bireyden doğruluk, güvenilirlik, toplumculuk duygusallık gibi nitelikler yönünden kendisini değerlendirmesi istenir ve kişiliği konusunda bilgi edinilir.

KAYNAKLAR

- Barlı, Ö. (2010). "Davranış Bilimleri ve Örgütlerde Davranış". 4.bs, Erzurum: Afşar Matbaacılık.
- Berelson, B., Steiner, G. A. (1967). "Human Behavior". New York: Harcourt, Brace and World Inc.
- Berry, L. (1998). "Psychology at Work: An Introduction to Organizational Psychology". New York: McGraw Hill Co.
- Bird, B. (1989). "Entrepreneurial Leadership". London: Scott Foresman Co. Pub.
- Can, H., Aşan, Ö., Aydın, E. A. (2006). "Örgütsel Davranış". (Edit: Halil Can), İstanbul: Arkan Basım.
- Cüceloğlu, D. (2012). "İnsan ve Davranış". 23.bs, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dökmen, Ü. (2008). "Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati". 45.bs, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Forsberg, M. (1993). "Childhood Affects Office Politics". Personnel Journal.
- Goleman, D. (2012). "Duygusal Zeka Neden IQ'dan Daha Önemlidir?". (Çev: Banu Seçkin Yüksel), 35.bs, İstanbul: Varlık Yayınları A.Ş.
- Güney, S. (2008). "Kişilik ve Benlik", Davranış Bilimleri, 4.bs. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Güney, S. (2011). "Kişilik". Örgütsel Davranış. 1.bs, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Kaya, N. (2004). "İyileşme Kitabı". 4.bs, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Kaya, N. (2010). "Evrenin Sembol Diliyle Psikoestetik". 8.bs, İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Luthans, F. (1995). "Organizational Behavior". New York: McGraw-Hill Book Company.
- Oh, H., Kiduff, M. (2008). "The Ripple Effect of Personality on Social Structure: Self-monitoring Origins of Network Brokerage". Journal of Applied Psychology. 93, No:5.
- Önder, Ö. R., (2004). "Çocuk Ruh Sağlığı". Kamu Personeli Seçme Sınavı/Sağlık Bilimleri(KPSS-SB) Hazırlık Kitabı (Edit: Kenan Okan). 2.bs, Ankara: Selim Kitabevi.
- Önder, Ö. R., (2004). "Ruh Sağlığı". Kamu Personeli Seçme Sınavı/Sağlık Bilimleri(KPSS-SB) Hazırlık Kitabı (Edit: Kenan Okan). 2.bs, Ankara: Selim Kitabevi.
- Özkalp, E., Kirel, Ç. (2001). "Örgütsel Davranış". (Edit: Enver Özkalp), 7.bs, T.C Anadolu Üniversitesi Yayın No:923, Açıköğretim Fakültesi Yayınları No:496, İşletme Fakültesi Yayın No:11. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset.
- Özkalp, E., Kirel, Ç. (2011). "Örgütsel Davranış". 5.bs, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım
- Öztürk, O., Uluşahin, A. (2011). "Ruh Sağlığı ve Bozuklukları". 12.bs. Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti.
- Robbins, S. P., Judge, T. A. (2012). "Kişilik ve Değerler"(Çev: Melek Tüz), Örgütsel Davranış(Çev.Edit: İnci Erdem). 14.bs, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- White, R. E., Thornhill, S., Hampson, E. (2006). "Entrepreneurs and evolutionary Biology: The Relationship Between Testosterone and New Venture Creation". Organizational Behavior and Human Decision Processes 100.(İçinde: Robbins, S. P., Judge, T. A. (2012). "Kişilik ve Değerler"(Çev: Melek Tüz), Örgütsel Davranış(Çev.Edit: İnci Erdem). 14.bs, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık).
- Wortman, C. (1988). "Psychology". New York: Alfred Knopf Inc.
- Yılmaz, A., Eroğlu, C. (2012). "Meslek Yüksekokulları İçin Davranış Bilimleri ve Örgütsel Davranış". 3.bs, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yüksel, Ö. (2006). "Davranış Bilimleri". 1.bs, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Zel, U. (2007). "Yönetimde Kişilik ve Kişilik Teorileri". Yönetim ve Organizasyon(Edit:Salih Güney), 2.bs. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım